

מענדעלע-מוכר-ספרים

דאָס תוספות יום טוב קעלבל

דאָס קעלבל האָט אַזוי געהייסן, עס פֿאַרשטייט זיך, נישט פֿאַר דעם אַרײַנקוקן זײַנס אין דעם משניות מיט דעם תוספות יום טוב אַזוי, אַ שטייגער, ווי מען זאָגט בײַ אונדז אַ האָן קוקט אַרײַן אין "בני-אדם", אָדער אַ קעלבענער מגיד קוועטשט זיך פֿאַר אַן עולם. אַזוינע ווערטלעך ווי די, וואָס נישט אויסגעטראַכט, נאָר שטאַמען אײַגנטלעך פֿון אונדזער לעבן, זענען בײַ אונדז פֿאַר בהמות נישט געזאָגט געוואָרן. מעגלעך אפֿשר ערגעץ אַנדערש יאָ, ארץ ישראל – בהמות אַ שטייגער, אויף זיי שטייט דאָך געשריבן: "ציון, בד כל-בהמה ועוף חכמו!" בײַ דיר, ציון, איז איטלעכע בהמה קלוג. אַן אײַזל דאָרט אפֿילו איז אַ למדן, גוט און פֿרום – ווי פנחס בן-יאירס אַ שטייגער, אין אונדזער ווינקל אָבער זענען בהמות טאַקע בהמות און קעלבלעך גייען אַרום פוסט-און-פֿאַס.

נאָר וואָס דען? דאָס קעלבל האָט אַזוי געהייסן איבער אַ מעשה, וואָס איז זיך פֿאַרלאָפֿן מיט זײַן מאַמע באַלד נאָך דעם קעלבלען זיך, און אָנגעמאַכט אַ רעש, אַ קאַכעניש אין דעם גאַנצן שטעטל.

די מאַמע זײַנע, זאָל זיך דאָרט מײַען, איז געווען אַ שײנע, כשרע בהמה, שײן מײַנט מען נישט פשוט שײן ווי יענע קי, האָלענדערקעס, אַ שטייגער, מיט אַ שײן פנימל, פֿעטע, דיקבײַכיקע, מיט גרויסע אָנגעגאָסענע אײַטער, די הויט אַ גלאַטע מיט דעם פּוץ און אַ לאַנגן עק מחילה הינטן ווי אַ שלעפע. אַדרבה, פֿאַרקערט, זי, די מאַמע הייסט עס, זאָל זיך איר דאָרט גרינג שלוקערצן, זי איז געווען דווקא אַ מאַגערע, הויט און בײַן, אײַטערלעך מחילה נישט מער אפֿשר ווי אַ כזיס, עס האָט זיך עפעס געבאַמבלט אַ דאָר שטיקל, עט גלאַט אַזוי זיך. די יופע, די פֿעל הייסט עס, דווקא פֿאַרשמירט, פֿאַרשמוצט, פֿאַרשלומפערט תמיד, פֿון הינטן דווקא פֿאַרקריצט פלומרשט אַן עק מישטיינס געזאָגט – און פֿונדעסטוועגן נישקשה, כילעבן, ווייט אין

דער וועלט צו זוכן נישט געווען איר גלייכן... דאָס שיינקייט אירס איז באַשטאַנען אין מעשים טובים – אין איר גוטקייט, שטילקייט און ערלעכע אויפֿפֿירונג, דהיינו: זי פֿלעגט, ווי אַ ייִדישע קו, אַפֿריכטן גלות, נישט צו האָבן אַ מקום מנוחה; פֿלעגט נעכטיקן, וואַלגערן זיך אויף דער גאַס, זיך קייקלען, האָבן גילגול-שלג ווינטער אויפֿן שניי, סיידן אַ מאָל אין די גרויסע ברענענדיקע פֿרעסט פֿלעגט מען זי פֿאַרבעטן אויף נאַכטלעגער אין דעם פֿינצטערן הויז, וווּ עס האָט זיך געפֿונען דאָס פֿעסל וואַסער, די גרויסע, פֿולע פאַמויניצע, קלעצלעך האַלץ, פֿוילע שמאַטעס, גאַנץ אַלטע אי פֿריש-שמעקנדיקע בלאָטע און מיסט. צום פֿאַסטן איז זי געווען איין בריה אין דער וועלט. זי האָט געקענט אַפֿפֿאַסטן גאַנצע טעג און גאַרנישט! בכלל, איז זי נישט געווען אַזוי אַריינגעטאָן אין דער אַכילה, ווי אַנדערע, גויעשע אַ שטייגער, זי האָט אין דעם גוטן ייִדישקייט ביסלעכווייז זיך אַפֿגעווינט פֿונעם עסן, אַזוי אַז זי האָט אַנגענומען פֿאַר ליב כאָטש וואָס ס'איז און וויפֿל ס'איז אַבי יוצא זיין, פֿאַרשטאַפֿן דאָס מויל. פֿיל ייִדישע בהמית האָבן דאָך אַזעלכע מעלות, נאָר זי איז אין זיי אַריבער אַלע.

איינגעהאַנדלט האָט מען זי לכתחילה פֿאַר אַ מציאה, עס האָט געהייסן פישש... עס גיסט זיך פֿון איר – מילך. אַ בהמה, קיין עין הרע, אַ ווילע נאָר אַ חריפֿות. הלואי מיט מזל, יעלה ויצמח, עס זאָל זיך גיסן, שפּריצן, מען זאָל לעקן דערפֿון די פֿינגער! שפּעטער אָבער האָט זיך אַרויסבאַוויזן, אַז ס'איז נישט אַזוי די מעשה. דאָס וואָס מען האָט פֿאַרלאַנגט איז נישטאָ! דאָך זי שולדיק מאַכן דרינען אינגאַנצן וואַלט געווען אַ גרויס אומרעכט. וואָס איז, זי האָט דען געהאַט און נישט געגעבן? אי וואָס מען האָט זי איינגעהאַנדלט אויף דעם תנאי, מען זאָל האָבן פֿון איר פֿיל גוטס און נחת – עט, נאַרישקייטן, נאַרישקייטן, למאי מען האָט איר אַנגעפֿייפֿט אין די מזונות, אין דעם קעסט עסן ההתחייבות! עס טרעפֿט זיך ביי יידן אַזוינע, ביידע צדדים נאָרן איינער דעם אַנדערן אָפֿ, נישט אַזוי ווי מען זאָגט, ווי מען שטעלט זיך פֿאַר – און גאַרנישט. אויך באַשולדיקן זי פֿאַר דער פרנסה אירער, פֿאַר דעם אַרומשלעפֿן זיך אין מאַרק צווישן די גוים פֿורלעך, אַ שמעק דאָ, אַ טאַפֿ דאָרט, אַ שטעק די מאַרדע אַהין און כאַפֿן אַ לעק – דאָס וואַלט געוויס אַ גרויסע עולה געווען. וואָרעם אַדרבה זאָגט, וואָס זאָל אַ בהמה נעבעך טאָן ביים אַראָפּגיין פֿון קעסט, אַז עס לאָזט זיך איר אויס די

מזונות? לייגן זיך, שונא-ציון, אין דער מיט גאס און פגרון פֿאַר הונגער? לאָז מען זיך מטריח זײַן אין אַ ייִדיש שטעטל ערגעץ, וועלכעס עס איז, וועט מען זען, אַז אַלע בהמות ווי זיי זענען זיך מִפֿרנס דאָרט אַזוי. און גאָר נאָך אַלע גליקן מישטיינס געזאָגט, אַז אונדזערער פֿלעגט שוין געראַטן אַ כאַפּ טאָן עפעס פֿון אויבן, אין גאַנצן אַ פעטרישקע, פֿלעגט עס איר נעבעך באַקעם אויספֿאַלן. זי פֿלעגט כאַפֿן בײַטשן, קלעפּ ווי האַלץ, וויפֿל אין איר איז אַרײַן, געשפּעט און לײַטישע רײד פֿונעם גראָבן עולם אַ צוגאַב נאָך דערצו.

וואָס הינט האַבן צו איר געהאַט, פֿאַר וואָס הינט האַבן געהאָקעט, געבילט, זי אָנגעכאַפּט, געביסן? – דאָס איז פֿלל נישט צום פֿאַרשטיין; סטײַטש, הינט וואָס לעקן אָפּ אַ בײַנדל, כאַפֿן שיריים פֿון ייִדישע פּאַמויניצעס; הינט וואָס ייִדן פֿאַרשטאַפֿן זיי תמיד דאָס מויל, איר פֿאַרשטייט, מיט אַ שטיקל ברויט; הינט, וואָס ייִדן מײַדן תמיד זיי אויס דעם וועג מיט אָפּ, וואָס האַבן פֿון דער ווייטנס נאָך פֿאַר זיי גרויס דרך-ארץ! נישט מער, גאַרנישט, אויף בילערס איז נישט שײַך צו פֿרעגן קשיות.

מילא, בקיצור, האָט מען דאָ אַ קלאָרן חשבון פֿון אונדזער בהמהס שײַנקייט, ערלעכקייט, און דאָס וואָס איר גוטקייט, שטילקייט אָנבאַטרעפֿט, דאָרויף קענען עדות זאָגן אָפּשר אַ האַלב שטעטל ייִדן. פֿיל מאָל פֿלעגט זיך מאַכן, אין די שטאַק-פֿינסטערע נעכט, אַ שטייגער, איז אַ ייִד נעבעך געשטרויכלט געוואָרן און אַרויפֿגעפֿאַלן פּוץ אויף איר, אויף אונדזער בהמה הייסט עס, וואָס האָט געהויערט אין גאָס צווישן די געמאַרקען, אָן אַנדערע אויף איר אָרט וואָלט עס זיכער אונטערגעטראָגן: סטײַטש, וואָס איז דאָס פֿאַר אַ מאַדנע קריכן בײַנאַכט, און וואָלט אים דערלאָנגט אַ וואָרף פֿון זיך עט, ווייט צו אַלדי-שוואַרץ-יאָר. אונדזערע אָבער פֿלעגט זיך אויפֿהייבן שאַ שטיל, אַ שטעלגעבענדיק זיך אויף די פֿיס, און טראָגן דעם פֿאַרשוין, רײַטענדיק איר אויף דעם רוקן, אַ שטרעקע וועג, ביז ער איז אַראָפּגעפֿאַלן אַליין, ברעכנדיק זיך האַלדז און געניק.

אמת טאַקע צו די דאָזיקע אַלע שײַנע, גוטע מעלות האָט זי געהאַט, צווישן אונדז זאָל עס בלײַבן, אַ ביסל חסרונות אויך. נאָר ווי איז דען דאָ אַ בהמה דורכױס אַ כּשרע אָן אַ ברעקל סרכא? באַדאַרף מען אַ בעסערן ווי אונדזער בוהײַ, אַ שטייגער, אַ גדול, אַ גרויסער, אַ הדרת-

פנים מיט אַ ברייטן שטערן און אַ דיק-קײלעכדיק בײכל, אָדער
הצאָפּ שלנו, אַ קאַטאַוועס עפעס אונדזער צאָפּ, אַזאַ פֿאַרנעם, דער
גרעסטער צווישן אַ שטאַט ציגן, – און פֿונדעסטוועגן, זאָל זיי דער
שור-הֶבֶר נישט שטראָפֿן פֿאַר די זינד, זענען ביידע דאָס, וואָס מען
טאָר נישט זאָגן, נישט דעם, נישט יענעם טאָר מען נישט לאָזן אין
שטאַל אָן אַ שומר.

ווינטער אַ מאָל, גאַנץ פֿרי, אַז איך בין געלעגן איינגענורעט אונטער
דער קאָלדער, פֿאַרשלאָפֿן, נאָך נישט בדעה האָבנדיק אויפֿשטיין, גיין
אין חדר, דערפֿיל איך ווי מען וועקט מיך, טאָרעט מיך, אין איין
געשריי: גיכער שטיי אויף, גיכער, גיכער! איך טו מיך, נישט טויט
נישט לעבעדיק, אַ כאָפּ אויף און דערזע פֿאַר מיר מיין שוועסטערל, אַ
מיידל פֿון אַ יאָר צוועלף. דאָס פֿנימל שײַנט איר, די אייגעלעך
פֿינקלען עפעס מיט אַ גלאַנץ גאָר משונה, דאָס מײלכל האַלב אָפֿן, די
ליפעלעך עפעס אַ פֿאַרגליווערט מין שמייכלעלע, זי וויל עפעס זאָגן און
קען נישט, אַזוי פֿאַרגייט איר דער אָטעם, נאָר וואָס זי שטרעקט
אויס, וואָרגנדיק זיך, דאָס הענטל, טײטנדיק אויף עפעס דאָרט אין
דער מיט שטוב – אַ – אַ!

איך גיב אַ קוק – אוי, געוואָלד, אַ קעלבל! און אַזוי ווי איך בין,
באַרוועס, נאָקעט, אין איין העמדל, האַלטנדיק איין האַנט אויפֿן
קאָפּ, קיין צײט נישט האָבנדיק אויסזוכן דאָ און אַנטאָן דאָס
יאָרמולקע, טו איך אַ שפּרונג אַראָפּ פֿונעם געלעגער, געשווינד צו
אים. די פֿרייד מיט מיר איז געווען אַזוי גרויס, גלייך ווי די וועלט איז
מײנע, ווי אַלצדינג אין איר, פֿילט מײן שִׁמְחָה. עפעס לײכט די זון
גאָר אַנדערש, עפעס איז דער פֿרימאָרגן מילדער, פֿריינדלעכער ווי
תמיד, עפעס פֿילט זיך אומעטום אין דער לופֿט יום-טובֿדיק, פֿול-
און-פֿול מיט קעלבל. אַלצדינג שמייכלט, זאָגט: גוט יום-טובֿ דיר
מיטן קעלבל!

איך זעץ מיך אויף די קניעלעך, אַ ביסל פֿון דער ווייטנס, און
באַטראַכט מיר דאָס קעלבל. אַ שײנס, אַ רויטס מראה געלכן, אויף
דעם שטערן אַ ווייסער פֿלעק ווי אַ זילבערנע קאָקאַרדע, גאָר אַ
גאָטס ווונדער. וואָס ווייטער, ווייטער גיב איך מיך אַ רוק-אונטער,
באַקענענדיק מיך מיט אים נענטער; וואָס ווייטער ווייטער גיב איך
עס אַ גלעט, דאָ אַ טאָפּ, דאָרט מיט אַ פֿינגער, אַריינקוקנדיק אים

בשעת מעשה אין די אויגן, ביז איך ווער דער מיט שוין אַ נאָענטער שמעלקע און לאָז אים אַראָפּ אַ גראָבן "שלום-עליכם", אַזוי טאַקע מיט דער גאַנצער האַנט, מיט אַלע פֿינף פֿינגער.

דאָס קעלבל האָט אַ פנים נאָך נישט געוויסט דעם טייטש פֿונעם "שלום-עליכם", מיט וואָס מען עסט עס, וואָרעם עס האָט זיך עפעס געפֿילט ווי באַליידיקט, און צונויפֿנעמענדיק זיך מיט אַלע קראַפֿטן געפרוּווט אויפֿשטיין, פֿרֿיער האָט עס אָנגעהויבן הינטן-אַרום, פֿאַמעלעכן-פֿאַמעלעכן זיך געשטעלט אויף די הינטערשטע פֿיסלעך, בלייבנדיק אָנגעשפּאַרט אויף די קני פֿון די פֿעדערשטע, וואָס נאָך פֿאַרלייגט אונטער זיך אַזוי, אַז ס'איז אויסגעקומען עפעס משונה, ווי עס שטייט מחילה ראַקעס. שפעטער אַ ביסל האָט זיך עס שוין געשטעלט אויף אַלע פֿיר פֿיס, וואָס האָבן זיך געשאַקלט ווי פֿיסלעך פֿון אַ צושאַטענעם טיש. פֿונעם פופיק איז אים אַראָפּגעהאַנגען, באַמבלענדיק זיך, עפעס ווי אַ שטיקל בענדל און אויסגעזען אין גאַנצן מראה לעקיש. אַזוי איז עס שאַקלענדיק זיך, אומגעלומפּערט, אויסשטעלנדיק אַ פֿאַר קעלבערנע אויגן, אַ היבשע וויילע געשטאַנען – און פלוצלים פֿאַררייסט עס דעם וויידל און גאַלאַפּ, גאַלאַפּ איבער דער שטוב. עס ווערט אַ רעש אַ געפילדער, עס פֿאַלט אום די מילכיקע באַנק מיט דעם צעבראַכן פֿיסל, עס דערשרעקן זיך די הינער, פֿלֿיען משוגענער ווייז איבער טיש און בענק, צעבראַכן אַ גלעזל און קערן איבער עפעס אַ שיסל. די מאַמע ביי דער קימפעטאַרין, ביי דער בהמה הייסט עס, דאָרט אין הויז, דערהערט דעם טאַראַראַם, דעם האַרמידער, לויפֿט אין איין אָטעם אַריין אין שטוב שטאַרק אויפֿגעבראַכט און לאָזט אויס איר צאָרן צו מײַן קאַפּ:

אוי, אַ טאָג, האָב איך עס געהאַט דענסטמאַל, אַ טאָג פֿון פעטש און קלעפּ אין דער היים, אין חדר, געלייזט גענוג, נישט פֿאַר קיין יידן געדאַכט!

אָוועקגעאַנגען פֿון דער היים אין חדר בין איך מיט אַ קאַפּ פֿול מיט קעלבל. וועמען איך האָב באַגעגנט אויפֿן וועג האָב איך אָנגעזאָגט די בשורה: אונדזער קו האָט געהאַט אַ קעלבל! פֿאַר איטלעכן פֿון מײַנע באַקאַנטע ייִנגלעך האָב איך אָפּגעלויבט אין טאָג אַריין דאָס קעלבל, אונטערשמייכלענדיק דערביי פֿאַר גרויס הנאה ווי אַ בעל-שמחה,

געמיינט דער מיט – הע-הע! לאָזן זיי מיר מקנא זיין. וועמען מיר האָט געטויגט האָב איך צוגעזאָגט ווייזן אים דאָס קעלבל, אין איינעם מיט מיר זיך דער מיט אַ ביסל אָנשפילן. ביי איינעם אַפילו האָב איך גענומען פֿאַרויס אַ פֿאַר יונישע מעשענע קנעפּ מיט אַדלערס און אַ יערכען בייטעלע, שווערנדיק אים: "ווי איך בין אַ ייד!" אַז דער כיבוד פֿאַרן רייטענדיק צום-ערשטן אויפֿן קעלבל געהער אים. עס פֿאַרשטייט זיך, אַז פֿאַר גרויס שמחה און אַזוי פֿיל געשעפֿטן האָב איך מיר פֿאַרשפּעטיקט קומען אין חדר, און געכאַפּט אַ מיאוסן פּסק.

נאָר פעטש זענען פעטש און קעלבל איז קעלבל. די גמרא ליגט פֿאַר מיר אָפֿן און עס קוקט אַרויס פֿון דאָרט, עס דרייט זיך מיר פֿאַר די אויגן – קעלבל. עס קריכט, קריכט מיר אין קאַפּ אַ מאָרדעצקע, אַ שיינס, אַ געטאַקטס, אויערלעך קלייניטשקע, אויפֿגעשטעלטע, אַ קעפעלע, אַ העלדזעלע. דער רבי קנעלט, מריקעט מיט אַ גמרא ניגון, און מיר אין די אויערן מעקעט די קו נאָכן קעלבל. דער רבי טוט זיך אַ הויב פֿונעם בענקל – דאָס קעלבל אַ הויב אויף די פֿיסלעך; דער רבי שטרעקט אויס די האַנט – דאָס קעלבל פֿאַררייסט זיך דאָס שווענצל: האַץ-האַץ-האַץ – און עס פֿליט אַ פּאַטש! דער רבי איז בייז, פֿרעגט ווי איך האַלט? איך האַלט מיך ביי דער באַק. עס האַלט שוין ביי מקיים פּסק זיין, איך האַלט עס נישט אויס. עפֿענט זיך פּלוצלים די טיר – און עס עפֿנט זיך מיר ווידער אַ וועלט. סקאַצל קומט, רביצן! אַהא, אַט איז ווידער דאָס קעלבל. די רביצן לויפֿט אַרויס בייז, אַ קלאַפּ געבנדיק מיט דער טיר, דער רבי, אַרויס פֿון די פֿלים, לאַזט אויס זיין שווער-ביטער געמיט צו מיר.

אַז איך בין יענעם טאָג אַ לעבעדיקער, אַ גאַנצער אַהיים געקומען איז טאַקע נאָר גרויסע נסים מיר געשען.

קומענדיק אַהיים איז די ערשטע זאַך מיינע געווען – קעלבל. שטיל אויף די שפיץ פֿינגער האָב איך בשתיקה, ווי אַ ליבהאַבער צו דער געליבטער, מיך צוגעגנבֿהט צום קעלבל. די מאַמע האָט עס פֿאַרשטופּט אין אַ ווינקעלע פֿאַר אַ גוט אויג, מען זאָל עס קיין עין-הרע נישט געבן. אָנגעהויבן האָט זיך ביי מיר ווי דער שטייגער איז, פֿריער אַ קוק, איין עסן פֿאַר ליבשאַפֿט מיט די אויגן.. אין אַ וויילע אַרום שוין אַ גלעט, אַ טאַפּ, דערנאָך אַ האַלדזן, איין אַרומנעמען,

נאָר נפֿש אַחת, און לסוף שוין גראָבלעך, מחילה, אַ קוועטש – און מײַן קעלבל פֿון אַ שפּרינג אַהין-אַהער איבער דער שטוב, ווערט עס אַן איבערקערעניש, סדום ועמורה, און עס רעגנט אויף מיר פעך און שוועבל, פֿייערדיקע פעטש הייסט עס, גאָר אַ שרעק!

די ליבע צום קעלבל האָט בײַ מיר געוואָקסן מיט יעדן טאָג און צוגלייך מיט איר די יסורים, האַרצווייטיק מײַנע, וואָס זי האָט מיר אָנגעמאַכט, מײַן קינדערש הערצל איז פֿאַרלאָפֿן מיט בלוט, האָט נישט געקענט רוֹיק אָן פֿאַרדראָס האַרכן דעם שמועס איבער דעם קעלבל, ווי מען וויל עס נעבעך קוילען, ווי מען דינגט זיך מיט דעם קצבֿ, מיט וואָס פֿאַר אַ גרינגע לעבער מען צוגלידערט עס לעבעדיקערהייט, שניידט, טיילט זײַן גופֿל נעבעך, ווי מען רעכנט אויף די פֿינגער אַזוי פֿיל פֿאַר זײַן פֿעלכען, אַזוי פֿיל פֿאַר דעם פֿעדער-חלק, אַזוי פֿיל און אַזוי פֿיל פֿאַר זײַן איטלעכס גליד באַזונדער, עס שטייט זיך, קוקט אַזוי גוט, היימיש, לעקט דער מאַמעס האַנט אַזוי ליבלעך-פֿריינדלעך, און דאָ שאַצט מען אָפּ דעם ווערט פֿון לעקער, פֿון זײַן צינגל! ס׳איז עפעס טאַקע אַ געוואָלד, אַ רציחה! –

דענסטמאָל האָב איך נאָך נישט געוויסט קיין חכמות, זיך נישט אַרייַנגעלאָזט אין טיפֿע חקירות איבער מענטשן, בהמות, גאָר נישט אַייַנגעפֿאַלן מיר אַפֿילו איבערצוטראַכטן, אַז אין דער פֿירונג פֿון דער וועלט קען געמאָלט זײַן פֿעלער; אַז דאָס אַלצדינג, וואָס איז פֿון גאַנץ לאַנג שוין אַזוי געשטעלט, בײַ לײַט אָנגענומען, האָט אפֿשר נישט קיין האַפֿט; אַז גרויסע מיט בערד קענען נאָר זײַן ייַנגלעך; אַז חכמות אַזוינע קענען נאָר זײַן נאַרישקייטן, פֿילוסאָפֿיות – פֿלודערייען, גוטסקייט און פֿרומקייט – אכזריות, ווילדקייט. חלילה! אַלצדינג ווי אַזוי בײַ די עלטערן אין שטוב, ווי אַזוי אין חדר, אין שול, אין בֵּית-המדרש דאָרט, דאָס איז שכלדיק, רעכט, פֿיין, ווי גאָט האָט געבאָטן. און אויב מיר איז פֿריקער געווען אַ מאָל, עס האָט מיר עפעס געאַרט, איז דאָס גאָר געווען גלאַט אַזוי זיך, בשוגג, אומגערן, גלאַט עס האָט זיך אַזוי געפֿילט, גאָר פֿון זיך אַליין אַזוי געוואָלט – און דאָס פֿלעגט מיר דערנאָך ערגערן, קאָסטן אַ שטיק געזונט, ווייל טאַקע אין דעם פֿילן, אין דעם וועלן, אָט דרינען, לויט זיי זאָגן שטעקט דער יצר-הרע, ער גיט עס אײַן דעם מענטשנס האַרץ חשק, עס זאָל פֿילן, עס זאָל וועלן. ולא תתורו אחרי לבבכם – אַ ייַנגעלע זאָל זיך נישט וועלן, האָט געטייטשט דער רבי.

עס האָט מיר וויי געטאָן דאָס האַרץ אויפֿן קעלבּל: געוואָלד אַ רחמנות! עס האָט מיך פֿאַרדראָסן, געברענט, געבראָטן: געוואָלד, וואָס וויל מען האָבן נעבעד פֿון זײַן לעבן! און דערבײַ האָט עס מיך טאַקע געפיקט, געפיקט: געוואָלד אַן עברה! אויף וועמען דו האָסט רחמנות און אויף וועמען דו ביסט אָנגעדדוּדלעט, שייגעץ איינער! איך האָב מיר אָנגעטאָן אַ כּוח אַרויסשלאָגן פֿונעם זינען די גאַנצע מעשׂה מיט דעם קעלבּל, איך בין נישט מחויב פֿאַר אים מקריב זײַן מײַן נשמה, פרעגלען זיך אויפֿן פֿײַער אין גיהנום, נאָר עס האָט אָבער נישט געהאַלפֿן, פֿאַרקערט, וואָס מער איך האָב עס געטריבן, מער איז עס מיר אין קאָפּ אַרײַן געקראָכן. עס האָט זיך מיר געדאַכט אַזוינס, וואָס אַ שרעק: פֿון איין זײַט, דאַכט זיך, אַן אויסגעשטרעקט, איבערגעשניטן העלדזעלע, אַ גיסן-זיך בלוט, אַן אַרויסגעשטעקטע צונג, פֿאַרגלייזטע אויגן, אַ האַרכלען, אַ מאַכן מיט די זײַטן, אַ צאַפלען, אַ וואָרפֿן-זיך, אַ דריקען מיט די פֿיס. פֿון דער אַנדערע זײַט אַ שוחט מיט אַ פֿרום פנימל, אַ חלף אין דער האַנט און אַ ברכה-מאַכן מיט די ליפעלעך. – איך בין אַרומגעגאַנגען צוקאַכט, ווינד און וויי איז מיר געווען פֿון ביידע זײַטן, האָב מיך געשעמט קוקן דעם קעלבּל און דער מאַמע, להבדיל, אין די אויגן. ווער ווייס צו וואָס דאָס וואָלט געפֿירט, ווען עס זאָל זיך ניט געווען אונטערדרוקן פלוצלים אַזוינס, אויף וואָס מען האָט זיך כלל נישט געריכט.

ס'איז אַ ווינטער-נאַכט. אַ פֿראַסט מיט אַ ווינט. אַ פֿראַסט אַ ברענענדיקער, אַ ווינט אַ שטורעמדיקער, עס בלאָזט, פֿײַפֿט, ריפּ-סקריפּ, ווי אויף אַ חתונה פֿון טויזנטער רוחות; עס שפּרינגען, טאַנצן זיילען שניי, דרייענדיק זיך משוגענערװײַז איבער די גאַסן. עס קנאַקן, טראַסקען דעכער, עס היילט, ווייעט אין די קויענס און עס זשומען, צימבלען שויבן אין די פֿענסטער. אויף דער גאַס קיין לעבעדיק באַשעפֿעניש, נישט איין ייִדישע בהמה, אַלע ווי אויסגעראַמט, און וועלכע זענען פֿאַרבליבן דאָ, ליגן באַגראָבן, אַז אַך און וויי צו זיי, טיף איבער די אויערן אין שניי. עפעס נאָך מישטיינס געזאַגט אַ שטיקל קימפעטאַרין, האָט אונטערגענעכטיקט אין דעם פֿינסטערן הויז, אין נעץ און שמוץ, וווּ עס בלאָזט פֿון אויבן, פֿון אונטן, פֿון אַלע זײַטן; וווּ ס'איז אומצוקומען פֿאַר קעלט. און וואָס טוט אַ בהמה? אַ בהמה מעלה-גרהט, חזרט, קײט איבער אַלץ פֿריערדיקע, שוין האַלב פֿאַרדרייטע, פֿוילע, נמאס-ומיאוס געוואָרענע זאַכן. אַז נייע שפּײַז פֿאַר זיך האָט זי דאָך מכות – און ביים

איבערקײען קײכט זי, לאָזט זי שטילע זיפֿצן. די זיפֿצן צעגײען זיך ווייט אַרום און לאָזן זיך פֿילן אויך אין שטוב.

אויף מאָרגן גאַנץ פֿרי האָט מיך אויפֿגעוועקט פֿונעם שלאָף אַ ביטער געשרײ, אַ יאָמער, אַ קלאָג ווי מען באַוויינט אַ טויטן.

דאָס וויינט, שרײט די מאַמע. וואָס איז? געפֿגרט די בהמה! דאָס הויז-געזינד איז פֿאַראומערט, אין שטוב הערשט אַ טרויער, אַפֿילו דער האָן שטייט אַראָפּגעלאָזט דעם קאָפּ, נישט אַרויסגעפֿירט די הינער זײנע פֿון אונטער דעם אויוון האָפֿערדיק, קוממיות, ווי תמיד. איינע פֿון די הינער מיט איין איי פֿאַדעט, קוואַקעט, זוכט אַן אָרט, וויל זיך לייגן, און נישטאָ ווער זאָל איבערדעקן זי מיט דער זיפּ ווי געוויינלעך. נאָך איינע פֿליט אַרויס פֿון אונטער דער בעט, הענדוס-פענדוס אויף אַ בענקל מיט אַ פֿאַרריסן קעפעלע, זייער שטאַלץ אין איין קול: מזל-טובֿ מיר מיט אַן איי, זיך שוין, געלייגט אין אַ גוטער שעה! און דער שיינער מאַן, דער האָן, זאָל זיך עס אויף איר כאַטש אַרומקוקן, צוגײן, ווי דער שטייגער איז, אַרונטערנעמען זי אונטער די פֿליגלעך, קוצעניו-מוצעניו פֿאַר אַזאַ גוטע בשורה. קיינעם איז נישט אין קאָפּ, אַלע שטיין פֿאַראומערט, ווייבער, שכנהס אויך אין דער מיט. די מאַמע איז מספֿיד פֿאַר זיי די בהמה, דערציילט אירע שבחים, איר קעז און פוטער, וואָס איך ווייניקסטנס האָב עס אין די אויגן נישט געזען, נאָך מעלות אַזעלכע, אַל דאָס גוטס, פֿון וועלכע – אַ חידוש כִּלעבן! – איך האָב פֿרײַער גאָר נישט געוויסט, און לאָזט אויס מיט אַ וויינענדיקן ניגון, אַז דאָס איז געפֿגרט פֿאַר אונדזערע זינד.

-- הערט אַ מעשה – זאָגט זי, פֿאַרגלאַצנדיק די אויגן צו דער סטעליע – הערט וואָס פֿאַר אַ גאָט מיר האָבן! הײַנט גאַנץ פֿרי, כלחוד השור, אָט די טיר אָט-אַ, פֿון דער שטוב אין דעם הויז, עפֿן איך. גיי איך ווי אַ בעל-הביתטע מעלקן פֿרי אַרײַן. דאָס מעלק-שעפֿל אין דער האַנט: שטרוי צום פֿרעסן האָט דער באַקאַנטער גוי נאָך נישט געבראַכט. פֿאַרגעסן. אַ פֿראָסט אַ שרעק. צײט מעלקן. רוף איך: מאַין-מאַין-מאַין! זי רופֿט זיך נישט אָפּ. גיי איך שוין צו נאָענט, אַ ביסל מיט פֿאַרדראָס, טראַכטנדיק בײַ מיר: סטערווע. וויל איך מעלקן – הע-הע, איז זי פֿאַרשאַטן מיט שניי, אַרײַנטראַגנדיק זיך בײַנאַכט דורך די שפֿאַרונעס, די האָר פֿאַרפֿרוירן ווי סטרעמפלעס אויף דעם רוקן

שטעל איך אַוועק דאָס מעלק-שעפֿל, נעם אַ בעזעם, נעם, שאַר-שאַר דעם שניי, און זי, די שפֿלה, זאָל זיך כאָטש רירן. איך גיב אַ קוק – אוי, אַ דונער האָט מיך נישט דערשלאָגן, זי איז טויט! סטייטש, וואָס הייסט? פֿאַר ווען, פֿאַר וואָס? פֿון דער העלער הויט? נישט צו פֿאַרשטיין. פֿאַלט מיר פלוצלים איין: אוי, אַ ווייטיק אַ גרויסער, אַ ווייטיק מיינע שאַנים! איר הערט, מיר האָבן פֿאַרגעסן די סעודה, מאַכן נעכטן ווי אַלע יאָר תוספֿות-יום-טובֿ! מיינ יחוס איז עפעס אַ קאָטאָוועס. פֿונעם תוספֿות-יום-טובֿ משפּחה שטאַם איך. אין דער מגילה זיינער אויף דעם נס, וואָס אים איז געשען, האָט דער גרויסער צדיק, עליו-השלום, באַשוואָרן זיינע קינדס-קינדער, זיי זאָלן אין חודש אדר, נעכטן הייסט עס, מאַכן אַ סעודה, ווי פורים. וועט עמיצער נישט מקיים זיין, זאָל זיך אים טרעפֿן אַן אומגליק. אָט, האָט איר טאַקע, איר הערט, דאָס אומגליק. דעריבער טאַקע איז די בהמה סאַנצעלאָמעס די כפרה געוואָרן.. וואָס דען? גאָר פלוצלים ערשט נאָכן קעלבבלען זיך, פֿגרט עס, אַ בהמה! –

און אין דער מיט הספֿד, פֿליט אַריין פֿונעם אַלקערל דאָס קעלבבל, האָץ-האָץ מיט אַ פֿאַרריסן וויידל, אַ פֿאַרוואָרפֿן קעפל, מע-מע אין איין קול. דאָס האַרץ רייסט ביי עטלעכע אין שטוב, קוקנדיק אויף דער יתומה נעבעך. אַלע פֿאַרשטיין דעם טייטש פֿון מע, וואָס דאָס מע באַדייט. דאָס מעקעט עס נעבעך נאָך דער ברוסט, עס וויל עסן. דאָס מעקעט עס, בעט זיך צו דער מאַמע, זי זאָל עס אויסצוואָגן, אַפֿלעקן מיט דער צונג. ווייבער, שכנהס, ווישן די נעז, די אויגן, מאַכן פֿיסקלעך, און די ליפעלעך זייערע רירן זיך, גרייט צום רעדן. איינע פֿון זיי, אַ ווילקענענדיקע, וואָס שיט אין די רייד ווערטער פֿון די הייליקע חכמים, פֿונעם רבינו בחיי, פֿאַרכאַפט זיך פֿריער און צולאָזט זיך אין אַ ברייטן שמועס.

דער וואָס לעבט אייביק, ברוך הוא וברוך שמו, וואָס איך בין נישט ווערט זיין נאָמען צו דערמאָנען – הויבט זי אָן אויף תהינה-לשון, צונויפֿשנירנדיק די ליפעלעך און קנייטשנדיק אַ פֿרום פֿנימל – דער אַלמעכטיקער, וואָס איז געאַכפֿערט, געגרויסט צווישן די הערשאַפֿטן מלאַכים, די דאָ הייסן חיות הקודש, ער איז גערעכט און זיין משפּט איז גערעכט, פי מפני הרעה, פֿאַר די זינד, זאָגן די חכמים, פֿגרט אַ מאָל אַ בהמה. לאַז זי, די בהמה, זיין אַ קרבן-עולה, מכפר זיין, רייניקן, ווי די פֿרה-אדומה, אייך און פֿל-ישראל, פֿון אַלע

אומרייניקייט און פֿון אַלע אומוירדיקייט, אַזוי ווי עס שטייט געשריבן: אויב די זינד זענען ווי פֿורפֿור רויט, וועלן זיי ווייס ווערן ווי אַ שניי. און אויב אַזוי, אַז דורך אַ פֿיך, די בהמה מיינט מען, האָט באַשיינפֿערלעך זיך געטאָן אַנטפלעקן אַזאַ גרויס ווונדער, וואָלט מײַן ראָט, עצה טובה, געווען, דאָס דאָס קעלבּל, די פֿרוכט פֿון איר מוטער-לייב, זאָל בלייבן די ווידערשפּענענדיקע קינדער צום אַנדענקען, אויף דעם משונה-ווילדן מופֿת, דאָס זיי זאָלן מער נישט מוטוויליקן, נישט פֿאַרשוועכן די שבוּעה פֿון פֿאַרכטסומע צדיקים. לאַז עס בײַ אײַך זיך האָדעווען, און דער, וואָס שפּייזט מביצי פֿינים, פֿונעם קליין ווערמל ביז דעם וויזלטיר, וועט העלפֿן עס צושפּייזן אַ מאָל מיט שאַלעכץ פֿון קאַרטאָפֿל, אַ מאָל מיט אַ ביסל קלייען, דאָס אַ ביסל, יענעם אַ ביסל, וואָס קען עס זיך אָנזען אין דעם בעל-הבתישקייט אַ קעלבּל. לאַז זיך אײַך דאַכטן אַ ישיבה-בחור – נאָך אַ לעפֿל געקעכטס, נאָך אַ שטיקל ברויט, אַ קבצן – אַ קבצן נעבעך. איר פֿאַרשטייט, פֿון אַ ישיבה-בחור, טפֿו, פֿון אַ קעלבּל מײַן איד, וואָקסט אויס אַ בהמה, און אַ בהמה איז גוט, תמיד אָנגעלייגט, ווער שמועסט בײַ הײַנטיקע משוגענע צײַטן, און בפֿרט נאָך בײַ יידן. אַח-חאָ-חאָ! שפּילט אוודאי אַ גרויסע ראָלע אַ בהמה.

אַלע ווייבער באַסעווען צו. די מאַמע לאַזט זיך אײַנרעדן. דאָס קעלבּל בלייבט לעבן – און מיר פֿאַלט אַראָפּ אַ שטיין פֿון האַרצן.

די מעשה מיט דער בהמה, איר אונגעוויינלעכער טויט, גאָר שלא פֿדרך הטבע, האָט אָנגעמאַכט אַ רעש אין שטעטל. לײַט זענען געקומען אויף חידושים אָנקוקן דעם קעלבּל, עס האָט באַקומען אַ שם און געהייסן: "תּוספֿות-יום-טוב קעלבּל".

אַקעגן אַ דרײַ טעג האָט זיך געטראָגן איבער דעם שטעטל אַ היילען, אַ רויען, נאָר טויב צו ווערן. דאָס האָבן גערויעט הינט, וואָס האָבן זיך טשאַטעס-ווייז פֿאַרקליבן אויפֿן פֿעלד, צוטאָן דער בהמה איר רעכט, זיך געריסן, געביסן און מטפל געווען, ווי געהעריק, מיט דער נבלה.

שטאַרק געבענקט די ערשטע צײַט האָט דאָס קעלבּל נעבעך נאָך דער ברוסט. מען האָט עס געשטילט אַ מאָל מיט אַ לעמעשקע פֿון קאַרענע קלייען, אַ מאָל מיט ברויט אַ שטיקל, מיט אַ הויפֿן היי.

ציינדלעך האָט עס געהאַט אַכט פֿעדערשטע, שיינע ווייסע, נאָך ביים געבוירן ווערן, איך האָב זיי אַליין געציילט. עס האָט געגעסן און דאָך צו וויילן אונטערגעמריקעט. עס האָט אַלץ געסמאַרעט מיט דער נאָז, געזוכט, געשמעקט, און וואָס נאָר אים איז צום מויל געקומען, אַ האַנטעך, אַ טישטעך, אַ זאָק, האָט עס געקייט. אַ היטל, אַ יאַרמולקע – אויך סחורה. איין מאָל האָט עס שיר זיך נישט דערוואָרגן מיט אַ טשאַלענט-שמאַטע. אַ נס וואָס מען האָט זיך באַצייטנס אַרומגעקוקט, גראָד באַדאַרפֿט גיכער פֿאַררוקן דעם טשאַלענט. און אויב מען איז פֿון אים דאָס אַלצדינג אויסגעשטאַנען, נישט זיינער פֿטור צו ווערן, איז דאָס נאָר געווען אין דעם זכות פֿון דער מאַמען זיינער, זאָל זיך דאָרט מיט, איך איינער האָב עס אמת טאַקע ליב געהאַט טיף פֿונעם האַרצן, עס שטאַרק באַדויערט: אַ רחמנות, ס'איז נעבעך עלנט, אַ יתום! האָט מען עס אַ מאָל באַליידיקט מיט אַ קלאַפּ, מיט אַ זעץ, פֿלעג איך מיר אַרויסשטעלן, זיך אָננעמן קעלבּלס קריוודע, און געכאַפט דערפֿאַר דאָס מייניקע. אַט דאָס האָט מיך נאָך מער צוגעצויגן צום קעלבּל דערפֿאַר, וואָס מען איז אַקעגן אונדז ביידע געווען גראָב אומגערעכט, וואָס מיר ביידע האָבן געליטן פֿון אַנדערע, שטאַרקערע פֿון אונדז, גאָר אומזיסט. נישט אַזוי די באַליידיקונג, די יסורים, דער ווייטיק פֿון קלעפּ האָט מיך געאַרט, ווי דאָס אומרעכט, מיט וועלכעס יענע האָבן עס אָנגעטאָן. – און אַ פנים ביים קעלבּל בין איך אויך טאַקע געווען אַ שטיקל חשוב. וואָרעם עס פֿלעגט זיך לאָזן גלעטן פֿון מיר ביים קעפל, אָננעמן ביי די אויערלעך, קוקנדיק דערבײַ צו מיר מיט אַ פֿאַר אומעטיקע אויגן, לעקנדיק מיך פֿריינדלעך, גלייך ווי עס וואָלט זיך פֿאַר מיר עפעס געקלאָגט, געוואָלט עפעס אַזוינס זאָגען. איך ווידער האָב עס, דאָכט זיך, פֿאַרשטאַנען, געפֿילט וואָס אים אויף דער לונג, וואָס לעקט עס מיך מיט דער צונג.

אַט דענסטמאַל-אַ, דעם קעלבּל צו פֿאַרדאַנקן און דעם הויז-געזינטס באַנעמונג אַקעגן אים, איז אין מיר אַריין אַ געדאַנק, נאָר עפעס ווי אַ דבוק – אַ געדאַנק, זאָג איך, נישט גלאַט אַ געפֿיל, אַ טונקלס, אַ שטילס, אָן לשון, נאָר טאַקע ריין גערעדט, מיט ווערטער; אַז אַ בהמה, בלוט און פֿלייש ווי אַ מענטש, האָט אויך, איר הערט? אַ נשמה ווי ער; אַז אַ בהמה מיט האַרץ, מיט אַלע רס"ח אברים, לייב-און-לעבן ווי אַ מענטש, פֿילט לייך און פֿרייד, יסורים און פֿאַרגעניגן אויך ווי ער! – שפעטער האָב איך מיט דעם דאָזיקן געדאַנק מיך

אָרומגעטראָגן גאַנץ אָפֿן, אים געלאָזט וואַקסן, וואַקסן, זיך
אָרויסזאָגן פֿרײַ, נישט געהערט אַ וועלט, ביז ס׳איז געקומען אַזוי
ווייט, אַז בהמות האָבן אויך אַ לשון, זייער לשון, זייער קוק אויף דער
וועלט, זייער מין יושר און דרך-ארץ, זייער פֿאַמיליענלעבן, אייגענע
און קהלישע אינטערעסן, זייער מיני געבאַט, מנהגים, געריכט, און
אפֿשר טאַקע אויך זייער מין רעליגיע – קורץ, אַלע מעלות און
חסרונות ווי מיר, נישט צוזאָגן אַפֿילו להבדיל. ס׳איז דאָ אויך צווישן
זיי אַלערליי אומות, נאַציעס, מינים הייסט עס אומות גרויסע,
שטאַרקע, געוואָפֿענטע מיט גוטע כלי-זיין, וואָס רייבן, רייסן,
געוועלטיקן ביד רמה, און אומות קלייניטשקע, שוואַכע, קריכנדיקע,
פֿאַרוואָגלטע, בײַ יענע אין די לאַפֿעס. צווישן איין אומה בהמות גופֿא
זענען דאָ פֿאַרשידענע קלאַסן: בהמות געהויבענע, זאַטע, פֿעטע,
שיינע, ליידיק-גייער, געלערנטע, מיט אָנשטעלן, און זיי אַקעגן יענע
פֿונעם געמיינעם עולם: אויך-מיר-בהמות, הונגערדיקע, דאַרע,
אויסגעדיינערטע, שטענדיק אין דער אַרבעט, פֿאַרגרעבטע,
פֿאַרפֿינסטערטע, ווייסן נישט פֿון זייער חיות. עס זענען דאָ צווישן זיי
גוטע אי שלעכטע, ביזע אי שטילע, רויקע, געלאַסענע; פֿוילע אי
בריות; פֿאַלשע אי געטרייע; גנבים, נאַשערס, פֿרעסערס אי ערלעכע,
כשרע, נישט קיין טרפֿהנע העלדזער; עגאָיסטען, נישט פֿאַרגינערס,
קאַפּאַבל אויף אַלצדינג פֿאַרן אייגן נפֿש, אי באַרעמהאַרציקע גרייט
זיך מקריב זיין פֿאַר יענעם אין אַ נויט. ראַיות דערויף זענען דאָ
גוזמא-גוזמאות, גאַנצע פעק, ס׳איז דאָ אַזעלכע, וואָס איטלעכן פֿאַר
דער נאָז, מען פֿאַרשפּאַרט גאָר ווייט צו זוכן. ווער אַ שטייגער האָט
נישט געזען, וואָס פֿאַר אַ מכניס-אורחטע אַ קו איז? אַ מנין בהמות
אַפֿילו מעגן אַרייַנשטעקן די מאָרדעס צו איר אין צובער, בשעת זי
פֿרעסט – און גאָרנישט, זי זאָל עס כאַטש אַ פיפּס טאָן. אָדער נעמט
אַ הונט, אַ שטייגער. עס מאַכט זיך אַ מאָל אַ הונט קומט אין
שטעטל, עס מעג זיך זיין אַן אויסלענדער, פֿון פרס-ומדי, פֿון עק
וועלט, בילט ער מיט אַלע גלייך, איין הינטעש לשון, איין דעה –
פּאַני-בראַטצי מיט אַלע זיין-גלייכן, אַ הונט ווי אַלע הינט,
פֿאַרשטייען זיך איינער דעם אַנדערן זייער גוט. אדרבה, איז עס
דערזען אָדער דערהערט געוואָרן צווישן בהמות אַזאַ קללה, אַז אַ
הונט, אַ שטייגער זאָל מוזן בילן אַזוי פֿיל לשונות וויפֿל עס זענען דאָ
מדינות. און דער וואָס בילט הינטיש דאָ, זאָל זיין אַ שטומער דאָרט?
יא, ראַיות זענען דאָ גענוג, איבער גענוג, נאָר דער מענטש אָבער וויל
דערפֿון נישט וויסן. אים איז גלייכער מאַכן זיי, די בהמות, פֿאַר

שטיקער פֿלייש, נישט צוצולאָזן זיי קיין שום פיצל שכל, קיין שום געפֿיל. אינגאנצן וואָס זיי לעבן איז נאָר פֿאַר אים: טויגן זיי אים, הייסן זיי ניצלעכע; אלא ניט, זענען זיי שעדלעכע, איבעריקע, אויף דער וועלט. גאָר עט אין די פֿריערדיקע דורות האָבן מענטשן, ווי עס זעט אויס, זיך אַ פנים געשייט אַזוי מיאוס גראָב זיין אַקעגן די בהמות, די רציחה צו עסן זיי, געזוכט אַריינלייגן אין יראת-שמים. – עס האָט געהייסן, ברענגן נאָך אַ קרבן, קוילען זיי לכבוד זיין נאָמען, אים אַ שטיקל, זיינע 'פריסטער' אַ שטיקל, און אגב טאַקע דאָס איבעריקע פֿאַר זיך אליין. – אַט אַזוי האָב איך מיט דעם געדאַנק מיך אַרומגעטראָגן, שוין אין די עלטערע יאָרן, אָבער דענסטמאָל, בשעת נאָך אַ יינגל, האָב איך דעם דאָזיקן געדאַנק, באַלד טאַקע ביים געבאָרן ווערן, געשטיקט אין מיר ווי אַ ממזר, נישט צולאָזן אים אויפֿקומען, הויך אַ פיפּס טאָן. לאָזן לייט נישט זען וואָס פֿאַר אַ בחירל איך בין, פֿאַרקראַכן גאָר צו בהמות און טראַכט אַזוינס, וואָס מען טאָר נישט. נאָט אייך אַ בעל-רחמים! איך האָב געהאַט דערפֿון פֿיל צער. נאָר דער יצר-הרע פֿון רחמנות איז אַזוי גרויס, אַז עס האָט מיך געצויגן צום קעלבל, און מיר זענען געוואָרן געטרייע חברים!

געטרייע חברים! די דאָזיקע ווערטער וועלן עפעס קלינגען משונה ווילד, עפעס גאָר ניט פֿאַר דעם מוח. אמת! אַזוינע, ווי נאָך פֿילע אַנדערע זאָכן אין דער וועלט, זענען נישט טאַקע צו פֿאַרשטיין מיט דעם מוח, נאָר צו פֿילן באַדאַרף מען זיי מיט דעם האַרצן. אוממיגלעך צו דערקלערן זיך רעכט גוט יענעמס שטייגער דענקען, יענעמס מעשים. נישט צו פֿאַרזעצן זיך אין יענעמס לאַגע – אין זיין צייט, זיין עלטער, און זיין אָרט. די צייט יאָרן פֿון איטלעכס עלטער אין דעם מענטשנס לעבן איז אַ באַזונדער וועלט פֿאַר זיך מיט אירע גענג, מיט אירע געדאַנקן, פֿאַרשטעלונגען וואָס איז גוט, וואָס שלעכט, מיט איר געשמאַק, מיט אירע חפֿציות, אַלץ-מיט-אַנאָנדער. ווילט איר אַ שטייגער דאָס יינגל פֿאַרשטיין, מוסט איר אין דעם יינגלס וועלט גיין. איר באַדאַרפֿט זיך פֿילן, הייסט עס, יונג. עס זאָל אייך דאַכטן אַ יינגל מיט די ביינער, דער חסרון איז אָבער, וואָס גרויסע, דערוואַקסענע, צי מחמת אַ קורצן זכרון צי מחמת עפעס אַנדערש. באַטראַכטן די גענג פֿון קינדער נישט לויט דער קינדערשער וועלט, אין וועלכע זיי אליין האָבן זיך אַ מאָל געפֿונען, נאָר לויט זייער איצטיקער וועלט אין די עלטערע יאָרן. אַזעלכע אָבער, יונג-אַלטע, נעמלעך, וואָס וועלן זיך אַראָפּלאָזן צו מיר, אין מיין דענסטמאָליק

וועלטל און מיך גוט פֿילן – פֿאַר זיי וועט דער גאַנצער שמועס מײנער
 דאָ גאָר ניט זײַן אַזוי פֿרעמד. דענסטמאָל האָב איך מיר אַלצדינג נאָך
 מײַן שטאַנד זיך פֿאַרגעשטעלט. עס האָט מיך זיך געדאַכט, אַז ווי
 דאָס שטעטל מײַנס אַזוי איז די גאַנצע וועלט. איין פנים, איין
 שטייגער פֿירונג, מענטשן בהמות אַלע גלייך, וואָס מאַכט עס אויס?
 מענטשן, י?דן הייסט עס, דאָוונען, זאָגן תהילים, לערנען
 משניות, אַ בלעטל גמרא, זיצן אין קלייטלעך, גענעצן, טאַלעבענדען
 זיך אַרום, באַשטעקלענדיק זיך מיט שטעקנס, שטעקעלעך אַלערליי,
 יינגלעך גייען אין חדר, קעלבלעך, בהמות אין דער טשערעדע. דער
 רבי מיט דעם קאַנטשיק, דער פּאַסטור מיט דער בייטש. איין רפּואה
 צו אַ פּאַטש, צו אַלע ווייטיקן איז דאָס שפּילן זיך מיט חברים, אַ
 יינגל, אַ קעלבל וואָס מאַכט עס אויס? אַבי אַ לעבעדיק באַשעפֿעניש.
 זאָל מען אַ שטייגער האָבן די זכיה געפֿינען חן ביי אַ ליאָדע הינטל
 אין די אויגן ער זאָל פֿאַלגן, בילן אָנפֿאַלן אַז מען הייסט. איז מען
 גרייט אים נישט נאָר דאָס מיטאַג, אַפֿילו די נשמה אים אויך
 אַוועקגעבן. חבר זײַן מיט אַ הונט איז אַ גרויסער, גרויסער יחוס...

נישט דאָס בין איך אויסן.

ס'איז נאָך פסח. אויס בין-הזמנים. מלמדים נעמען זיך קנעלן,
 איטלעכער מיט זײַן חדר, און דער פּאַסטעך מיט זײַנע בהמות.
 באַהעלפֿערס שלעפֿן, טראָגן, ווי דער סדר העולם איז, פיצלעך
 קינדער, שלאָפֿינקע אויף די פלייצעס אין חדר אַרײַן, און דאָס
 קעלבל אונדזערס, אַ געזונטס, נישט קליין צולויפֿן מיט די פֿיסלעך
 אַליין, בלייבט גאָר איבער – אַ חידוש כִּלעבן – אין דער היים! עס
 גייט אַרום בטל. פֿאַר וואָס? – ס'איז נאָך צו יונג צו טרייבן עס אין
 דער טשערעדע, זאָגט דער פּאַסטעך, עס וועט נישט פֿאַרזאַמן די
 תורה זײַנע: מעלה-גרהן, מאַכן מיט דעם מויל, נישקשה שפעטער אַ
 ביסל אויך. לעת-עתה, זאָגט ער, זאָל עס מגדל זײַן אונטער אַ
 היימישער השגחה ביז דער רעכטער צײַט. אין-ברירה, דאָס קעלבל
 בלייבט נעבעך און גייט איבער אויף אַ סך הענט. קיין האָניג דערפֿון
 האָט עס נישט געלעקט. די מאַמע ווייזט אים אַ היי אין סידור; דער
 פֿאַרשטאַפֿט אים דאָס מויל מיט שהי-פהי; יענער לערנט דאָס דרך-
 ארץ – און פֿון די פֿילע טובות איז עס נעבעך שטענדיק הונגעריק,
 שטאַרק פֿונעם לייב אַראָפּ. אויף זײַן גליק האָט זיך ביי מײַן מלמד
 אויסגעלאָזט די תורה פֿאַר מיר. איך הייב אָן דערווייל צו לערנען,

הייסט עס, אין בית-המדרש אליין פֿאַר זיך. מען פֿאַרלאָסט זיך, הייסט עס, אויף מײַן יושר, און די השגחה אויפֿן קעלבל גייט מיט-דער-צײַט איבער אין גאַנצן מיר אין די הענט. איך ווער עס דער מדריך זײַנס אין אַ גוטער שעה!

עס עפֿנט זיך פֿאַר אונדז ביידע אַ נייע וועלט – אַ וועלט אַ ליכטיקע, אַ שיינע אַ שיינע, אַ פֿרײַע, וואָס נישט איך, נישט דאָס קעלבל האָבן זי ביז אַהער, ליגענדיק פֿאַרשפּאַרט אין חדר, אין שטאַלכען, קײַנמאָל נישט אָנגעקוקט. לכה דודי! – זאָג איך אָננעמענדיק דאָס קעלבל בײַם שטריקל, וואָס אים אַרום דעם האַלדז – קום מײַן פֿרײַנד, נצא השדה, אַהין אויפֿן גרינעם גראָז.

אײַ-אײַ, איז עס דאָרט גוט, מחיה! עס לעבט, עס רירט זיך אַרום און אַרום. גאָט'ס באַשעפֿעניש, וואָס ביז אַהער גאָר ווילד-פֿרעמדע פֿאַר מיר, פֿייגעלעך אַלערליי, מיני זשוקלעך אַזוינע, היישריקן, גרילן אַזוינע און אַזוינע, פֿלײַען, שפּרינגן הויך אין דער לופֿט אי אונטן צווישן דעם גראָז לעבעדיק פֿריילעך מיט אַ געזאַנגערײַ, אַ זוזשערײַ, אַ צימבלערײַ. עס הערט זיך אַ קאַנצערט, עס פֿילט זיך ריחות פֿון בשמים, עס שימערט אין די אויגן פֿון בלומען כל-המיני קאָלירן. עס אָטעמט זיך עפעס אַזוי גרינג, אַזוי פֿרײַ. עפעס טוט עס מיד אינעווייניק אַ בריה – האָפּ-האָפּ-האָפּ! טו איך אַ שפרונג, קוליע מיד פֿאַר גרויס פֿאַרגעניגן עטלעכע מאָל איבער און צי מיד אויס אויף פֿריש-ווייכע מאָך מיט דעם בויך אַרויף. די ליכטיקע זון קוקט מיר גלייך אין פנים אַרײַן, שײַנט, שמייכלט, ווי גערעדט: אַ יאָ, ייִנגעלע, גוט?

עפעס גאָר ניט ווילענדיק, ווי פֿון זיך אליין, עפֿנט מיר זיך דאָס מויל און אַ יקום-פורקן ניגון לאָזט זיך הערן אויף אַ ווינענדיק-קוויטשען בײַ-קולכען. דאָס קעלבל קוקט זיך צו מיר אום און מאַכט: מע! עס האָט אַזוי פֿיל געהייסן: שאַ, וואָס איז?..

איך טו מיד אַ כאַפּ – האַ! וואָס איז, רב ייִדעלע, באמת דאָ אַזוי דאָס געוויין? שפּײַ אויס, און בלייב שטום.

דאָס קעלבל פֿאַרטיפֿט זיך אין דעם עסן געשמאַק מיט פּוונה. איך קוק, קוק פֿאַרטראַכט און עס קומט מיר פֿאַר יעקב אַבינו, ווי ער פֿיטערט די שאָף בײַ לבן-ארמי, עס דאַכט זיך מיר אויך דאָס גוטע

באָגעגעניש זײַנס מיט רחלען בײַם ברונעם דאָרט, ווי זיי קושן,
האַלדזן זיך פֿאַר גרויס ליבשאַפֿט. עס טוט מיך אינעווייניק פלוצלים
עפעס אַ פיק – און בלייב ליגן עפעס ווי אַפּגעקאַכט.

דאָס איז געווען אַ פיק פֿון יצר-הרע. דאָס האָט ער מיר געגעבן
אַנצוהערעניש אַקעגן אַ שכנס אַ מיידל, זייער אַ שיינע, מיט וועלכעס
איך פֿלעג מיך תמיד שפילן, און פלוצלים אַנגעהויבן זיך שעמן,
רויטווערענדיק בײַם באָגעגענען זיך מיט איר, נישט רעכט צו וויסן
פֿאַר וואָס. הײַנטיקער פיק אָבער האָט מיר געגעבן גוט צו פֿאַרשטיין
אַלצדינג, ס'איז מיר טאַקע גוט אין טעם אַרײַן – און איך האָב
דערפֿון גרויס צער געהאַט. דער יצר-טוב האָט מיר דערנאָך געגעסן:
זייסטו בחור, אַט דאָס האָסטו איר, פֿון דער נאַטור דײַנער, ווי
הייסט מען עס! זי, די שיינע נאַטור, מ'שטיינס געזאַגט, מיט איר פּוץ,
מיט איר חן, אַט די מ כ ש פֿ ה ט ע גיט עס אײַן אַ מענטשן מיאוסע
געפֿילן אַזוינע ווי דיר אַצינד. נאַטור-שמור, שיינקייט – שמיינקייט –
פֿע! אין בית-מדרש אַרײַן, שייגעץ איינער!

עס פֿאַרשטייט זיך, דאָס קעלבבל נעבעך האָט פֿון אים זיך אויך נישט
גענאַרט. "סטײַטש, סטײַטש אַ ייִדיש ייִנגל און אַ קעלבבל!!" אַ שייגעץ
ביסטו דען, שייגעץ איינער?! –

דער יצר-הרע אָבער איז נישקשה קליגער פֿונעם יצר-טוב. אויך פֿיל
שטאַרקער פֿון אים. קוים איז אַ ייִנגעלע אַרויס פֿונעם אונטער-אויבן
געשטעלט אַ פֿיסעלע אין גאָטס שײַן פֿרײַ וועלטל, אַ קוקעלע געטאָן
דאָרויף און ס'איז אים אַרײַן אין טעם, הע-הע! וועט אים שוין שווער
זײַן זיך אומקערן צוריק; וועט עס פֿון אַ מינדסט שטופעלע זיך רוקן,
רוקן ווייטער ווייטער, און דערנאָך – וועט עס גיין ווי אַ פוטער, גאָר
פֿון זיך אַליין.

איך בין געגאַנגען, ווהיין? עס פֿאַרשטייט זיך אַהין, אין דעם פֿרײַען
פֿעלד, איך מיט דעם קעלבבל טאַקע.

אַנגעהויבן לכתחילה האָבן מיר די פֿיטערונג מיט דעם גרינעם באָרג,
נישט ווייט פֿונעם שטעטל, דערנאָך האָבן מיר זיך פֿאַרקליבן עט
ווייט, אויסזוכענדיק אַ ווונדער-שײַן אָרט, גאָר אַ געמעל. לאַז זיך
אײַך דאַכטן אַ וואַלד. ביימער-סאַסנעס געוויקסיקע ציען זיך ווי אַ
סטרונקע גלייך, הויך אין הימל אַרײַן, אונטן גלאַט-נאַקעט און אויף

די קעפ גרינע היטלען-קאפעליושן אַ ים, צווישן וועלכע עס ברעכן זיך דורך שטראַלן ליכטיקע פֿון דער זון און באַלייגן דאָס ריינע סאַמעטענע גראַז זיי ביי די פֿיס מיט העלע פאַסן גינגאַלדענע. פֿאַר דעם וואַלד שטייען קליינע-געדיכטע וועלדלעך, פֿון נידעריקע יונג-פֿרישע זאַפֿטיקע ביימלעך כל-המינים, צעוואַרפֿן דאָ, דאָרט, אויף אַ היבשן, פֿרייען מיט גרעזעלעך און שמעקענדיקע קרייטעכצער באַוואַקסענעם פּלאַץ. פֿאַרענט-צו ציען זיך פֿון אים, פֿונעם פּלאַץ, אַוועק פֿעלדער תבואה עט לאַנג, נישט צו פֿאַרנעמען מיטן אויג, און אים ביי דער זייט לאַזט זיך די גאַנצע געגנט אַלץ נידעריקער-נידעריקער אַראָפּ אין אַ טאָל, וווּ עס שפורדעלט, רייזעלט אַ ריין-קלאָר וואַסערל לעבעדיק-שפּילענדיק ווי אַ קינד, דאָס באַהאַלטנדיק זיך ערגעץ צווישן געדיכט פֿאַרצווייגטע ווערבעס דאָרט, דאָס אַ ווייז-געבענדיק זיך ווידער, לויפֿענדיק-שפּרינגענדיק באַרג אַראָפּ פֿון שטיינדלעך אויף שטיינדלעך, האַלטענדיק איין מאַכן בול-בול-בול! חוץ מיר און דעם קעלבב נישטאַ דאָרט קיינער. נאָר וואָס אַ מאָל טראָגט דער גוטער יאָר אָן עפעס אַ פֿויגל, שטעלט זיך אויף אַ צווייגל, וואַרפֿט אויף מיר בגנבה אָן אויגל, ווונדערינדיק זיך, ווער זאָל עס זיין אָט דער מין נפֿש, טוט באַלד טאַקע אַ בוק מיטן קעפל, אַ טרייסל מיטן וויידעלע, אַ מאַך מיט די פֿליגעלעך און – זיי געזונט! אַוועק, אַוועק אָדער אויף יענער זייט טאָל אַקעגן לאַזט זיך אַ מאָל אַראָפּ אַ בושל טוט זיך אַ שטעל אויף די לאַנגע, רויטע פֿיס, אויסשטרעקענדיק אין דער הויך דעם לאַנגן זילבער-ווייסן האַלדז מיט דעם רויטן פּיסק, שטייט אַזוי אַ וויילע קיין ריר זיך נישט צו טאָן. פּלוצלים קליפּ-קלאָפּ, קלאָפּ-קליפּ מיט דעם שנאָבל און – מאַרש, מאַרש איבער דעם זומפּ, צייטנווייז פֿאַרטראַכט זיך אַ ווידער-קול ערגעץ אין דעם וואַלד, אַ געקלאָפּעריי פֿון פֿורלעך אויף דעם וועג דאָרט.

איך ליג מיר מחילה צולייגט, שמאַכענדיק פֿאַר גרויס פֿאַרגעניגן, קוק אויף קעלבב און טראַכט: אַז וויל איז אונדז ביידע! ביידע האָבן מיר איינער דעם אַנדערן צו פֿאַרדאַנקן דער מיט, וואָס מיר זענען דאָ. ווען נישט איך וואַלסטו אַצינד געהינעט אין שטאַלכן, און ווען נישט דו וואַלט איך אַצינד געהינעט אין בית-מדרש.

אָט אַזוי פֿלעג איך פֿאַרבריינגען אַ שטיק טאָג, שעפענדיק נחת פֿון גאָטס וועלטל און פֿונעם קעלבב, וואָס האָט זיך שטאַרק צוגעלאָזט

צו מיר. געוואָרן מיט מיר, ווי מען זאָגט פאַני-בראַטצי. מען האָט געמעגט אַנקוקן אויף חידושים מיט וואָס פֿאַר אַ שמחה עס האָט זיך געשפּילט מיט מיר, מיט וואָס פֿאַר אַ קעלבערנע התלהבות עס האָט זיך געלאָזט לויפֿן, אונטערהייבנדיק דעם הינטן מחילה, אַזוי זיך פּלוצלים ווי עס מאַכט זיך אַ מאָל ביי אונדז ייִדישע קינדער, עפעס פֿון דער העלער הויט. טאַקע נאָר עפעס ווי אַ קינד צו דער מאַמע פֿלעגט עס אַ מאָל אויסשטרעקן דעם האַלדז, אַנבייגנדיק צו מיר דעם קאַפּ, ווי געזאָגט: נאָ, קראַץ מיד! אין פֿאַרלויף פֿונעם זומער זענען מיר ביידע ווי איבערגעביטן געוואָרן. דאָס קעלבל האָט אויף זיך גענומען לייב, ס'איז אים אויסגעקראַכן די האָר און באַקומען אַ נייע גלאַנצנדיקע הויט. איך בין געקומען צו די קרעפֿטן, באַקומען גאָר עפעס אַ נייע הויט און זייער אַ שטאַרקן אַפעטיט. דאָס לערנען האָט ביי מיר דענסטמאָל אַזאַ טעם געהאַט ווי ביים זאַט קעלבל קומענדיק פֿונעם פֿעלד האָט אַ טעם געהאַט שטרוי, קאַרטאָפֿל שאַלעכץ – עט, גאָרנישט, קיי-שפּיי!

מילא וועגן דעם קעלבל איז שוין נישטאָ וואָס צו רעדן, מען האַלט שוין דער מיט אויף אַ שטייגער – עס וועט אים-ירצה-השם, אַבי געזונט, זיין אַ בהמה, די שאלה אָבער איז אַצינד: בחור! וווּ האַלט מען מיט דיר? אַט קוק דיך כאַטש אָן, דאָס אויסזען דיינס. גאָר ניט דעם איידלקייט, דאָס ייִדיש פנים וואָס פֿרײַער. אַ פנים, מישטיינס געזאָגט, אַ רויטס, עפעס אין גאַנצן מגושם גראַב, געזונט עשו! אַ עסן אַ ביסל, עפעס גאָר געפֿרעסן, באַהיט זאָל מען ווערן! אַט דאָס האַסטו דיר, בחורל, פֿון דיינע פֿעלדער, דיינע וועלדער. וואָס דען, גוטס קען דערפֿון אַרויסקומען?

אַזוי האָבן זיך געווענדט צו מיר מיט אַ מוסר מיינע היימישע, מיד געפֿרעגט און געענטפֿערט פֿאַר מיר, זיי טאַקע אַליין:

איין מיטל פֿאַר דיר, בהמה איינער, עס זאָל אויס דיר ווערן אַ לייט, איז נאָר די ישיבה. קיין אַנדער תכלית איז גאָר ניט געמאָלט.

עס האָט מיר האַרציק באַנק געטאָן שיידן זיך מיט דעם קעלבל, מיט גאָטס וועלטעלע, דאָס שיינע, וואָס האָט מיר אַריינגעגעבן אַ נייע נשמה: נאָר ווער וויל עס נישט ווערן אַ לייט, קומען צו אַ תכלית? אַך, רבונו-של-עולם, האָב איך ביי מיר געטראַכט, עס זאָל מעגלעך

זיין אַריבערצופעקלען אַהינצו, אין דער ישיבֿה, אָט אַלצדינג, דאָס
קעלבל אַהין אויך טאַקע!

דאָס לעבן מיינס אין דער ישיבֿה, אָדער בעסער צוזאַמען דאָס
וואַלגערן זיך מיינס דאָרט, אין אַ ווילד-פֿרעמד אָרט, פּאַסט נישט
אַהער צו דער מעשה. דער עיקר איז דאָך דאָ די מעשה מיט דעם
קעלבל, איך שלעפּ מיך נאָר ווי אַ צוגאַב אים נאָך, נישט מער גלאַט,
אַז ס'איז שוין געקומען צו רייד מוז איך כאַטש זאָגן עטלעכע
ווערטער.

יאָ, אמת, די ישיבֿה טאַקע ווירקט! במשך אַ קורצער צייט האָט זי
אויס מיר געמאַכט אַ נפֿש מיט איין אויסגעווייקט פּנימל, מיט
העוויות און פּאַסטעמקעלעך, וואָס האָבן געהאַט דעם זיבעטן חן.
וואָלט איך ווי אַנדערע זיך געווען אַוועקגעוואַלגערט יאָרן לאַנג
דאָרט, איז גאַנץ זיכער, אַז זי וואָלט אויס מיר געמאַכט אַ לייט,
טאַקע וואָס לייט הייסט, לכל-הפחות נישט ערגער פֿון יענע אַלע
אונדזערע שיינע לייט וואָס זענען איר ארבעט, איר מלאכה.
נאָר אַמנם הטאתי! מיך געשטערט דרינען האָט זייער פֿיל דער יצר-
הרע. ער אין דער געשטאַלט פֿונעם קעלבל און פֿון דער יפת-תואר –
די נאַטור די שיינע, ער האָט עס מיר פֿאַרדרייט דעם קאַפּ, נישט
לאַזנדיק מיך ווערן אַ כלי-שלמה. אַנקוקנדיק פֿאַר מיר די
קלויזניקעס, די ישיבה-בחורים האָט זיך מיר געדאַכט – קעלבל.
פֿלעגט איינער, ווי דער שטייגער איז, זיך קראַצן – אָט אַזוי האָט זיך
געקראַצט דאָס קעלבל. פֿלעגט איינער אַ האַרב שטיקל עפעס אין
דעם לערנען אַ מאָל צען איבערקייען – אָט אַזוי האָט געקייט,
געמעלה-גרהט דאָס קעלבל. האָט איינעם, ווי געוויינטלעך, "געפֿעלט
אַ טאָג" און נישטאָ וואָס צו קייען, ער האָט געהונגערט, געלעכצט
נעבעך נאָך אַ שטיקל ברויט – אָט אַזוי האָט די ערשטע צייט
געהונגערט, געלעכצט נאָך דער ברוסט דאָס קעלבל. הפלל, איטלעכע
תנועה זייערע האָט דערמאָנט קעלבל. אומעטום איז פֿאַר מיר
געשטאַנען דאָס קעלבל. און וואַלגערנדיק זיך אין דער ישיבֿה, גלייך
אַנדערע דאָרט, אַ מאָל אויף אַ האַרטער באַנק, אַ מאָל אויף דער
ערד, אַ קולאַק צוקאַפּנס, עס שטינקט מחילה וואַנצן, פֿליי בייסן –
אָט דענסטמאָל גראַד, הערט אַ מעשה, פֿלעגט זיך מיר עפֿענען אין די
געדאַנקען ווונדער-שיינע פּאַנאָראַמעס: ביימער, תבואות, בלומען,
בערגלעך, טאָלן, אַ גילדענער זון און אַ ריינער בלויער הימל, אין קאַפּ

שפילט מיר אַ ציזיק, אין די אויערן זשוזשעט מיר אַ זשוקל, אין נאָז
פֿאַרגייען מיר ריחות – דאָכט זיך בשמים... צוקאַפנס דאָכט זיך
מיר, פֿון מאָך אַ קישעלע און עס קריכן אויף מיר, דאָכט זיך משה-
רבינוס פֿערדעלעך. עס ציט מיד, ציט ביי דער נשמה אַלץ אַהין,
אַהין... נו, אַ יצר-הרע! – –

און אַ מאָל פֿלעגט עס מיר טאָן אַ טראָג-אויף, עס פֿלעגט דערוועקן
זיך אין מיר הייסע געפֿילן, עס האָט געקאַכט, געוויינט אין מיר דאָס
האַרץ אויף מיר, אויף מיינע חברים, ייִדישע קינדער:

אַך, ברידער אין דער פֿרעמד פֿאַרוואָגעלטע ברידער, אַז-אַך-און-וויי
צו אונדזערע טעג, צו אונדזערע יאָרן! גענוג אָנגעלערנט זיך אויף דער
ערד, לעבעדיקערהייט זיך דאָ צו באַגראָבן, שוואַרצן דאָס פנים, זיך
לאָזן בייסן פֿון פֿליי, פֿון וואַנצן. אין דער ערד זענען מיר, אין דער
ערד איז אונדזער לערנען...

נאָר מיינע חברים אַרום מיר ליגן ווי דערהרגעטע, שלאָפֿן! – איך
איינער בין וואָך, בייז, טראַכט וועגן זיי עפעס אַ שרעק און באַלד
האַב איך חרטה, וויין שטילערהייט.

ברידערלעך, זייט מיר מוחל וואָס איך בין פוגע אייער כבוד מיט אַ
בייזן געדאַנק, מיט אַ שלעכט וואָרט אַ מאָל. אַ גאָטס רחמנות נעבעך
אויף אייך – שלאָפֿט, שלאָפֿט געזונטערהייט!

"מאַמע לעב!" – שרייב איך אין איין שיינעם זומער-טאָג אַהיים
צווישן אַנדערע זאַכן – נעכטן איז ביי אונדז געווען אַ סיום אויף
'ביצה'! איך באַגער, נישקשה, לערנען, האַלט שוין, ברוך-השם, אויף
אַ שטייגער נאָר וואָס דען? שטאַרק אַהיים בענק איך, נאָך דיר,
מאַמע, נאָך איטלעכן (נאָכן קעלבל האָב איך מיד געשעמט זאָגן).
אוי, לאָז מיד אויף אַ פאַר טעג קומען אַהיים! עס וועט קיין הוצאות
נישט קאָסטן. איך וועל גיין צו פֿוס. נישקשה, וואָס איז? אַלע
בחורים ביי אונדז גייען צו פֿוס. און נאָך וואָס פֿאַר אַ מין גייען –
באַרוועס. מיט דעם שטעקן אין דער האַנט און דעם פעקל אויף די
פלייצעס. אַקעגן אַ ח"י גראָשן פֿאַרמאָג איך טאַקע במזומנים, נאָך
פֿון פורים, פֿאַר לייענען די מגילה דער קעכנע דאָרט, ווי איך עס
שבת, און פֿאַר אַפּטראָגן פֿונעם בעל-הבית משלוח-מנות צו זיין
מחותן. לאָז מיד, מאַמעניו, אוי, איך בעט דיד!

און נישט ווארטנדיק אויף תשובה לאז איך מיד שפעטער מיט עטלעכע טעג, אזוי ווי איך שטיי און גיי, אין וועג אריין, עס פארשטייט זיך צו פֿוס. אויב ס'איז נאָר געמאָלט אויף דער וועלט גליק, און געווען דענסטמאָל איין גליקלעכער מענטש אויף איר, איז דער איינער איך. עס פֿאָרן דאָך סוחרים אין בוידן, פריצים אין קאַרעטעס, אָבער וואָס פֿאַר אַ טעם האָט דאָס פֿאָרן זייערס אַקעגן דעם צו פֿוס גיין פֿון אַ ישיבֿה-בחור ווי איך, וואָס רייסט זיך אַרויס פֿון שימל, אַ דערשטיקעניש, אויף דער פֿרישער לופֿט, פֿון אַ פֿינצטערער מרה-שחורה דאָרט אויף דער פֿרייער ליכטיקער וועלט; וואָס ווערט עפעס פֿון טויט לעבעדיק? אַרויסגעגאַנגען בין איך גאַנץ פֿרי, געגאַנגען מיט זייטנוועגלעך צווישן ווייץ און קאָרן דעם גאַנצן טאָג, אונטערשפּרינגענדיק פֿאַר פֿרייד, אויך אונטערזעצנדיק זיך אַ מאָל, און געקומען אַהיים בין איך מנחה צייט, ווען בהמות קומען צוריק פֿונעם פֿעלד.

מיין קעלבל זע איך, איז הע-הע, אָן עין-הרע, אַ קאַלב. עפעס אַ גאַנצע יפהֿה! צוויי ביקלעך קאָוואָלירן פֿירן זי אָפּ אַהיים אַזש ביז צום פלייט פֿונעם גאָרטן הינטער דער שטוב, שדכנען זיך, אונטערלעקן זיך צו איר, אַרויסווייזנדיק דרינען גרויסע בריהשקייט, און הענגען זיך פשוט אויף איר. איך בעט מחילה די פֿיינע חתנים, פֿאַרטרייב זיי מיט אַ שטעקן און גיב מיד אַ שטעל דער פלה מיינער גלייך איר אַקעגן פנים. – שלום-עליכם, קעלבל! מאַך איך און וויל עס אַ גלעט טאָן. עס בויגט אָן דעם קאַפּ, נישט אַנצוקוקן מיד, אויסשטעלנדיק מיר אַ פֿאַר קליינע שפיציקע הערנער, ווי גערעדט: אָן הענט! וואָס פֿאַר אַ מחותן מיט מיר, מיד צו גלעטן, ביסטו, פֿעטער? – עס פֿאַרדריסט מיד טאַקע אַ ביסל, נאָר, נישקשה, טראַכט איך מיר, מען באַדאַרף זיך פֿריוון נאָך אַ מאָל. – מאַין-מאַין-מאַין! זאָג איך האַלטנדיק דער יפהֿה פֿאַר דער נאָז, אַ ביסל פֿון דער ווייטנס, אַ הויפֿן גראַז-נאָ, הייסט עס, אַ מתנה פֿון מיר! זי שמעקט, סמאַרעט מיט דער נאָז, אַנקוקנדיק מיד פֿאַרווונדערט, גלייך ווי געזאָגט: עפעס קענטלעך! דאַכט זיך דער, און פֿאַרט נישט דער. – האַ, נישט דערקענט? איי-איי! שמייכל איך אַ ביסל מיט תרעומות, מיט גאַל, הייסט עס. און קוקנדיק אַ וויילע אזוי אויפֿן קעלבל ווי שיין, געזונט, באַלייבט, ווי לעבעדיק פֿריש עס זעט אויס; פֿאַרגלייכנדיק אים אַקעגן דאָס דאַרע-קוואַרע לייב מיינס, דאָס בלייך אויסגעווייקט פנימל מיט דער גאַנצער ישיבֿה-בחורשע

געשטאלט מיינער, מישטיינס געזאגט, כאפט זיך מיר נישט ווילנדיק אַרויס אַ זיפֿץ טיף פֿונעם האַרצן. דאָס איז געווען אַ זיפֿץ אויף מיין פֿאַרוויסטע יוגנט, אַ הספד אויף מיינע פֿאַר דער צייט אָפּגעשניטענע יאָרן; דאָס איז געווען אַ ביטערע פֿראַגע: רבּונו-של-עולם, איז דען טאַקע דאָס דיין ווילן, אַז מען זאָל אַ מענטשן נאָך, קינדווייז פֿאַרשפּאַרן ווי אַ גאַנדז אין שטיי נישט אָנצוקוקן דיין וועלט, אָנשטאַפּן אים אַ מוח ווי מיר, און מאַכן אויס אים אַזעלכן אַ שטייגער ווי איד? – דאָס קעלבּל, דערקענענדיק מיר אַ פנים אין דעם קול, ווערט מיט מיר היימישער, שטרעקט פֿריינדלעך אויס צו מיר דעם האַלדז צום קראַצן, ווי דער שטייגער זיינער איז געווען פֿריער. עס שטייט אַזוי עפעס ווי גערירט, קוקט מיט האַלב פֿאַרמאַכטע אויגן אונטערקענדיק צו מיר שטיל פֿון דער ברוסט! המ-מ-ם! ס'איז דרינען געלעגן אַזוינס, וואָס גאַרניט פֿאַר דעם מענטשנס לשון. איד האַב עס אָבער גוט געפֿילט. עס האָט אויסגעדרוקט אַ געבעט: קראַץ מיד, קראַץ מיד דען דיינער אַ קראַץ איז מיר בעסער ווי דאָס גרין גראַז. אויך האָט עס אויסגעדרוקט אַ פֿראַגע: ווי ביסטו דאָס פּלוצלים אַהינגעקומען? ווי האָסטו ביז אַהער זיך געפֿיטערט און צווישן וועלכע בהמות דאָרט? און צוגלייך טאַקע אַ באַדויערן: המ-מ-ם, וואָס פֿאַר אַ פנים נעבעך דו האָסט!

די מאַמע מיינע האָט פֿון מיין פנים דווקא גאָר אָנגעקוואַלן, אדרבה, זייער שיין. עס האָט איר באַשיינפערלעך באַוויזן, אַז איד באַגער לערנען, האַב אַ פנים פֿון אַ גוט קינד, גאַנץ יידישלעך, אַ בלייכס, אַן איידלס און עס ווערט אַם-ירצה-השם שטאַרק טויגן צו אַ שידוך. און ווי עס האָט אויסגעזען האַבן זיך געשדכנט צו מיר אַ פֿאַר מחותנים, זיי האַבן זיך עפעס אַלץ געשושקעט מיט דער מאַמע, ווינקענדיק אויף מיר מיט אַ שיינענדיק מינעלע און אַ קנייטשעלע, ווי ביים קויפֿן אַ שטיקל סחורה. דער קרעמער אַלץ: פֿישש! און די קונים – בע! פֿאַר מיר איז דאָס געווען, עס פֿאַרשטייט זיך, אַ סוד. עפעס אַ קעלבּל איז דען אַ באַכערל, צו וויסן פֿון אַזעלכע זאַכן? – עס וואַלט געווען באמת גאָר אַ פלא, אַז איד מיט דעם קעלבּל ביידע וועלן מיר אין איין צייט זיך פֿאַרקנסען! נאָר אַ פנים מיר איז נישט באַשערט געווען און פֿונעם גאַנצן עסק האָט זיך אויסגעלאָזט אַ טייך.

דער יצר-הרע אָבער שלאָפֿט נישט, איז ווי פֿרײַער צוגעשטאַנען צו מיר. נישט אַנדערש איך זאָל מיך מטריח זײַן צו איר – איר פֿאַרשטייט, אויף דעם פֿרײַען פֿעלד דאָרט צו איר, צו דער נאַטור הייסט דאָס, אונטער איין אויסרייז, צוליב דײַן געזונט טאַקע, פֿון דײַן טובה און דײַן הנאה וועגן, נאַרעלע. געפועלט בײַ מיר דאָס, גיט ער מיר אַ טאַפּ, כלומרשט גלאַט אַזוי זיך, הינטן-אַרום, מכוח מײַן חכמה, מײַן געלערנטקייט, מײַן באַשעפֿטיקונג און דעם תכלית מײַנעם פֿון די אַלע זאַכן, און בײַ איטלעכן טאַפּ פֿאַרקרימט ער זיך מיט אַ שטעכנדיק געלעכטערל, עפעס ווי איך בין אַ פרא-אדם, אַ ווילדע בריה נישט פֿון דעם עולם, מישטיינס-געזאַגט. קורץ עס קומט דערצו, אַזוי ווײַט, אַז ער צוטרענצלט מיר די ישיבֿה, דאָס, יענעם, האַק און פאַק – אַזוי און אַזוי: דו ביסט אַ... בהמה! מײַנסטו אפֿשר? חלילה, אַ בהמה איז זיך אַ בהמה, ווי גאָט האָט זי באַשאַפֿן, לעבט נאָך זײַנע געבאָט, אָן שפּיטלעך, אָן רעדלעך, אַ מענטש, אַ נאָר אָבער זוכט זיך אויס זאַכן אַזעלכע, כּדי צו זײַן נישט אַזוי ווי גאָט האָט אים באַשאַפֿן. דאָס לעבן זײַנס פֿירט זיך נאָך זײַן אייגענע אויפֿטועכטסען, פֿון אים געמאַכטע, אַ נגעמאַכטע זאַכענישן. – אַ נאָרישער מענטש, אַט וואָס דו ביסט, תכשיט מײַנער!

נאָר, עט, דבֿרים בטלים! די נויט ברעכט אײַזן, איין אײַזערנעם יצר-הרע אויך אפֿילו. בלײַבן בײַ דער אַרעמער מאַמע, אַ וויסטע אַלמנה מיט יתומים, איז געווען ריין אומעגלעך. איך געזעגן מיך מיט מײַנע אַלע ליבסטע, זאָג אַ זײַ געזונט די שײַנע פֿעלדער, די גרינע וועלדער, וווּ איך האָב געשפּאַצירט, און לאָז מיך אַוועק צו פֿוס ווײַטער אַהין, אין דער ישיבֿה.

אַ ביטער יאָר, נישט פֿאַר ייִדישע קינדער געדאַכט, האָב איך געהאַט דאָס מאָל אין דער ישיבֿה, פֿיל ערגער נאָך ווי פֿרײַער. אַ יאָר אָן 'טעג' – עס האָט מיר געפֿעלט טעג צום עסן, און איך האָב געליטן הונגער. צרת רבים, זאָגן די חכמים, חצי נחמה. אויף ייִדיש הייסט עס: די צרה פֿון כל ישראל, איז אַ האַלבע טרייסט פֿאַר רב-ישראל. נו, הייסט עס אַ פנים אַ גליק פֿאַר מיר, וואָס פֿיל אַנדערע פֿון די אַרעמע בחורים האָבן אויך געדאַרבט, געהונגערט – איז עס פֿאַר מיר געווען כאַטש אַ האַלבע טרייסט. געפטרט, הייסט עס, אַ האַלבע צרה, מיט דער אַנדערער העלפֿט איז שוין עט, נישט אַזוי קיין סכנות. אַזוי, דאַכט זיך האָט עס באַדאַרפֿט זײַן, אי על פי די חכמים אי על פי דרך

הטבע. וואָס זשע לאָסט זיך אויס? בוידעם! אַדרא, לא-די וואָס מיר איז שטאַרק שווער געווען איבערצוטראָגן די האַלבע צרה מיינע, אַלץ געמורמלט: געוואַלד, רבּונו-של-עולם, עסן! האָט מיר נאָך געקערענקט די ביטערע נויט פֿון מיינע עלנטע חברים. איך בין זיך מודה, עס האָט מיך דענסטמאַל זייער פֿאַרדראָסן אויף דער ישיבֿה און אויף דעם גאַנצן משא-ומתן דאָרט. צו וואָס? נאָר דאָס איז געווען אין אָנהויב, שפּעטער אָבער, אַז איך בין מיט די צרות שוין געווינט געוואָרן, האָט מיר די אַכילה שוין נישט אַזוי אויסגעמאַכט. עס האָט מיר אויך קנאַפּ וואָס געאַרט צעריסענע שיד, הוילע פּיאַטעס, אַ קאַפּאַטע אַ שמאַטע מיט אויסגעריבענע עלענבויגנס. פֿאַרקערט, איניינעם מיט די חברים פֿלעגן מיר פֿון אַזעלכע קלייניקייטן אַ מאָל גאָר חוּזק מאַכן, אַפּזאָגן דערויף גלייכווערטלעך. ערשט שפּעטער איז מיר קלאָר געוואָרן, וואָס שטעקט אַזוינס אין דער ישיבֿה און די גרויסע מעלה אירע. אַט וואָס: די קבצנים אירע, וואָס זי לאָזט אַרויס זענען פֿריילעכע קבצנים; אירע מלמדים, מקבלים, בטלנים זענען מוחל די עולם-הזה, הערן זי אין דער פּיאַטע. און פֿאַר ייִדישע קינדער אין גלות איז דאָך באַשיינפערלעך טאַקע אַ גרויס גליק!

מזל-טובֿ דיר, זונעניו – עס שרייבט מיר די מאַמע נאָך אַ לאַנגע צייט שטילשווייגן – מזל-טובֿ אויך מיר מיט מײַן בהמה! פֿאַרשטייסט דאָך מסתמא, וואָס מען מיינט בהמה? עס האָט זיך געקעלט דיין קעלבּל, איז געוואָרן, אויף קעז און אויף פוטער, אַ בהמה! ס'איז שוין נימער ערגער. אין שטוב איז דאָ מילכיקס, אַ ביסל צום פֿאַרקויפֿן און פֿאַר זיך אויך אַ ביסל. ווי דערלעב איך שוין אויך פֿון דיר אין גיכן נחת, הלוואַי אָמין, רבּונו-של-עולם! זייער אַ גוטע בהמה. נאָר וואָס דען? איך האָב פֿון איר צרות. זי לאָזט זיך נישט מעלקן. וואַרפֿט זיך, שרייט, בענקט, גייט פשוט אויס נאָכן קעלבּל. האָסטו געהערט, אַ בהמה זאָל נישט קענען פֿאַרגעסן דאָס קעלבּל! עפעס טאַקע נאָר ווי אַ מאַמע אַ קינד, להבֿדיל. משוגע איז זי טאַקע נאָך קעלבּווייז געווען, געטויגט האָסטו איינער טאַקע צו איר. גוט אויסגעלערנט האָסטו זי. האָסט געמעגט ווייניקער לערנען זי און לערנען בעסער אַליין. לערן, זונעניו, לערן, וועט אויס דיר אס-ירצה-השם ווערן אַ לייט. אַז מען רייבט זיך, איז דאָ אַ ווערטל, רייבט מען זיך אויס. יא, מען קען אַנדערש ניט זאָגן אַ קעלבעלע איז דאָס געווען זייער אַ געראָטנס, טאַקע גאָר אַנטיק. דער קצבֿ האָט מיר דערפֿאַר

געגעבן אַ גוטן מקח, אויך דאָס לונג און לעבערל. פֿונעם געלט שיק
אין דיר דאָ דורך חיה-הינדען אויך אַ פֿאַר גילדן און דאָס קעלבס
אַ שטיקל געבראַטן לעבערל. נאָ, ווייס, האָב אויך הנאה כאָטש פֿאַר
דיין מי אַ מאָל מיט דיין קעלבס. איר ביידע זענען דאָך ווי אַנדערע
צוויי. ווייטער שרייב אין דיר, אַז..."

נאָר גענוג! וואָס ווייטער זי שרייבט האָב אין שוין נישט געליינט. עס
ווערט מיר פֿינצטער אין די אויגן, פֿאַרדרייט זיך מיר דער קאָפּ, פֿע,
נישט גוט, אַזוי אַז מען האָט געמוזט אָפּגיסן מיד מיט אַ גאַנץ עמער
וואָסער. מיינע חברים שטייען צו מיר צו, פֿרעג: וואָס איז פֿאַרט די
מעשֶׁה? איז עמיצער פֿון די היימישע חס-ושלום קראַנק, אָדער, די
שעה זאָל נישט זיין, אפֿשר גאָר געשטאַרבן? און אין שווייג,
האַלטנדיק זיך ביים האַרץ. גיי דערצייל, נאָר אויף לייטישע
געלעכטער, יענעם אַ מעשֶׁה מיט אַ קעלבס! אַז דאָס איז מיר נישט
גוט פֿאַר רחמנות אויף אַ בהמה, מיט וועלכער מיר איז באַשערט
געווען, צום ערשטן מאָל אין אונדזערע ביידנס יונגע יאָרן, אַנצוקוקן
גאָטס וועלט מיט אירע פֿעלדער די שיינע און צוברענגען דאָרט ביידע
אַ שטיק צייט, די טייערסטע אין לעבן; אַז דאָס טריפֿט מיר דאָס
בלוט פֿאַר רחמנות אויף אַ בהמה, אַ מאַמע, אַן ערשטלינג, וואָס
בענקט נאָך איר קינד, נאָך איר געקוילעט קינד נעבעד!

אַ ייִדיש קינד איבערהויפּט, וואָס אין גאַנצן איז עס אַ רוחניות, עס
וואַרפֿן זיך אים תמיד די אָדערלעך, אים איז דאָך גענוג אַבי עפעס אַ
בלאָז, עפעס אַ ריר, אַז ער זאָל זיך צושאַקלען און עס זאָל זיך אים
צושפּילן די פֿאַנטאַזיע גאָר אַ שרעק, אַ פּשיטא שוין ווי אין אַ גמרא-
יינגל, אַן אַרעם ישיבֿה בחורל אָן 'טעג', אָן לייב, אָן געזונט, נאָר
וואָס דאָס קעפעלע אין אים; וואָס שטענדיק האַלט עס אין איין
פֿליעניש, אין איין טראַכטעניש, צאָפלעניש. גענוג איבערגענוג איז
פֿאַר מיר געווען דער מאַמעס עטלעכע ווערטער, אַז אין זאָל ווערן
צעקאַכט, צערייצט; אַז די פֿאַנטאַזיע זאָל אַרבעטן מעשים, מיד
נישט לאָזן רוען די נעכט. קוים וואָס זיך געלייגט – אַהאָ, ברוך-הבא!
חויבט זיך אָן די שפּיל. עס טרעט אַרויס אויף דער סצענע דאָס אַלטע
קעלבס, שוין אַ מאַמע, מיט דעם קינד – אַ קעלבעלע אַ בריליאַנט.
עס טשעפעט זיך דאָס קעלבעלע, זויגט די ברוסט, אונטערשלאָגנדיק
צווייילן די אַייטער, דרייענדיק דערביי מיטן וויידעלע. די מאַמע איז
גאָר איבערגליקלעך. ס'איז איר דאָס צודערקענען אין דעם גאַנצן

באַנעמען אירס, ווי זי בייגט אויס דעם קאָפּ צום קינד, לעקט עס, לעקט, שטיל אונטערריקענדיק פֿאַר גרויס ליבשאַפֿט.. איך קוק פֿאַרגאַפֿט אויף דער מאַמע, זי אויך אויף מיר, און ביידע פֿאַרשטייען מיר זיך, וואָס אַזוינס אין דעם קוקן אונדזערס ליגט. עס פֿינקעלט, שימערט אַרום און אַרום, אַ ליבלעכע וואָרעם צעגיסט זיך אין די אַלע גלידער און אויפֿן האַרצן פֿילט זיך עפעס אַזוי גרינג, אַזוי גוט... באַלד טאַקע טוט זיך עפעס ווי אַ דריי. עס טונקלט אין די אויגן, אויס געשטאַלטן, אויס קאַלירן, אויס אַלצדינג – גאַרנישט!... קיל, אינעווייניק אין מיר איז עפעס אַ מרידה – איי, עסן! עס דאַכט זיך מילך, אַ טעפל סמעטענע, קעז און אַ ריפֿטעלע ברויט מיט פוטער. עס דאַכט זיך אויך געבראַטנס. פֿלייש אַ שטיקל, איינגעפרעגלט מיט שמאַלץ און ציבעלעס, מחיה. איך חלש, האַלט עס נישט אויס, אוי, געבראַטנס! איך וואָרף מיך, קער מיך אום אויף דער אַנדערער זייט, קלינג-קלאַנג ווי מיט אַ גלעקעלע אין די אויערן – הע, הע, ווידער די שפּיל! אַ סצענע אַ טרויעריקע. עס רייסט זיך דאָס יונגע קעלבעלע רייסט זיך דעם קצבֿ פֿון די הענט אַרויס, עס לויפֿט מיט אַ ביטער געשריי און דער קצבֿ נאָך אים. פֿילנדיק זיין מלאך-המות און שטאַרק וועלנדיק לעבן, לויפֿט עס אויסער זיך נעבעך פֿאַר שרעק, באַהאַלט זיך עמיצן דאָרט צווישן די פּאַלעס, קייכט, מעקעט, ווי עס בעט רחמים: ראַטעוועט! יענער אָבער טוט עס אַ שטופּ מאַכנדיק: "גיי! דערויף ביסטו דאָך געבוירן געוואָרן." – "אום-ברחמנות! לאַזט זיך פֿאַרנעמען אַ פֿאַרדומפּן קול ווי פֿון אונטער דעם פֿאַרהאַנג – פֿאַר אַזאַ ענטפֿער אַ מאָל בין איך פֿונעם אויבערשטן מיט אַ לאַנגער שווערער קריינק באַשטראָפֿט געוואָרן. ורחמיו על כל-מעשיו, גאָט ברוך-הוא האָט רחמנות אויף אַלע זיינע באַשעפֿעניש." דאָס קול איז טאַקע אַ קול, עס רופֿט, רופֿט – און קיינער אָבער מאַכט זיך דערויס נישט. דער קצבֿ כאַפט דאָס שוואַך קעלבעלע, בינדט עס אויף אַלע פֿיר, עס צאַפֿלט, שרייט מע-מע – מאַמע הייסט עס, נאָר אומזיסט! די מאַמע איז אויפֿן פֿעלד, הערט נישט דאָס ביטער געשריי פֿון איר ליב קינד. הערט נישט דעם קינדס געזעגענען מיט איר פֿאַרן טויט! דער קצבֿ טוט עס אַ וואָרף אויף דער ערד, קוועטשט עס גוט צו מיט דער קני, שטרעקט אים אויס דאָס העלדזעלע, דאָס שוחטל – פֿליק, פֿליק, ברוך אַתּה און כּיך! –

רויט-בלוי, אַ פֿאַרבלאַנדזשעניש, אויסמישעניש אַרום און אַרום. איך טאַפּ מיך, וויש מיך – דאַכט זיך בלוט, שפּריטסלעך בלוט –

עס באַשלאָגט מיך אַ שווייס!

און זינט דענסטמאָל ווערט מיין קערפּער אַ צעשטערטע, צעבראָכענע פּלי. אַלצדינג אין אים טוט זיך נישט ווי געהעריק, צווישן ווירקלעכקייט און חלומות נישטאָ קיין אונטערשיד. ס'איז אַ דרייעניש, אַ פּלאַנטעניש קידער-ווידער. מיין דעה איז גאָרנישט, אויס בעל-הבית, הפּקר אַ וועלט! עפעס דאָכט זיך אויף דער נאָז אַ לונג-און-לעבער, פֿונעם געקוילעטן קעלבל דאָס געבראָטענע לעבערל, עס פּאַטשט מיך, שטעכט מיך ווי מיט שפּילקעס. עפעס ברענט, בריט מיך אין קעשענע – און עס שפּרינגן פֿון דאָרט אַרויס צוויי ווייסע גילדען. עס קוקן אַרויס דאָכט זיך פֿון זיי אַ פּאַר רויטע, מיט בלוט פּאַרלאָפּענע אויגן – אוי, אויגן דער מאַמעס, מיין קעלבלס אויגן! איטלעכע בליק אירער איז מיר אַ פֿייל אין האַרץ. עס רוישט, קלינגט מיר אין די אויערן אויף אַ טרויערדיק קול אַ האַרבער מוסר: תכשיט! אָט ביסטו, אָט איז דיין קעלבל. צוויי באַשעפּעניש אַרויס אויף גאטס וועלט צו לעבן. דאָס קעלבל וואַקסט ווי געהעריק, ווערט אַ בהמה, לעבט אַצינד פֿאַר זיך אי פֿאַר דיין היימישן עולם. קאָרג פֿאַר אים איר מילך, מען מעלקט זי, ציט זי, האָט פֿון איר נוצן, נעמט נאָך ביי איר צו אַ שטיק פֿונעם לעבן, מען פֿאַרקויפּט צו דער שחיטה איר קינד. דו הערסט? זאָג נאָר דו, ווי אַזוי וואַגסטו? – דו לעבסט? אַז אַך-און-וויי צו אַזאָ לעבן, אין נויט, שמאָך, בעטלען! קוק אָן דיין געשטאַלט, מישטיינס-געזאָגט, און די געשטאַלט פֿון יענע, דיין גלייכען, פֿאַרפֿינצטערט זענט איר געוואָרן! – דו ניצט? האָ, מיט וואָס? דאָס בעבן דינס – צו וואָס? אין גאַנצן טויג עס אויף וואָס? צאָפעס, קיין וואָל, קיין מילך פֿאַר אייך! לעבסט נישט פֿאַר זיך. זעצטו זיך נאָך אָן אויף יענעמס לעבן. די צוויי גילדען, תכשיט, פֿון וואַנען? דאָס איז פֿונעם געלט פֿאַר דיין בהמהס בידנע קעלבל! – דו זעסט? דאָס פּאַר פּאַרזאָטענע אויגן קוקן אויף מיר מיט פֿאַרדראָס, עס שטעכט מיך ביז אין דער זיבעטער ריפּ. עס וואַרפֿן זיך אין מיר אַלע מיינע גלידער. עס זידט, קאָכט, רוישט אַרום מיר, עפעס אַ גאַנצע איבערקערעניש. אויס איך! וואָס איך? ווען איך? וווּ איך? עס מעקעט, מוקעט. עס שפּרינגט אַ נאָקעט אָפּגעשוּנדן קעלבל, ביים מויל נאָר אַ סימן פֿעלכל ווי וואַנצעס. עס שוועבן אַ פּאַר רויטע, פֿאַרוויינטע אויגן, עס דרייען זיך אַרום, מיני באַשעפּענישן. בחורים-בטלנים, מיני געשטאַלטן, פֿאַרזייענישן. עס פֿיפּן נעזער, כאַרכלען העלדזער, עס חראָפעט, קייכט, הוסט, אַ שרעק!

אי דער קאָפּ, עס שפּאַלט זיך מיר דער קאָפּ!

אין דעם טאָג, וואָס מען האָט מיך באַדאַרפֿט אָפּפֿירן אין בִּיקור-
חולים, איז מיר אָנגעקומן פֿון דער היים אַ מוסר און אַ קלאָג: זע,
זונעניו, זיי אַ מענטש! נאָר אויף דער ישיבֿה אַליין, אויף דעם לערנען
דיינס דאָרט האָסטו אַצינד צורופֿן, ווייטער נישט אויף קיינעם.
וויסט איז דער מאַמען, זיך אויסגעלאָזט סאַנצעלאָמעס די אַלע
פרנסות. דאָס איינציקע אָנהאַלטעניש אויך פֿאַרזינדיקט –

געפּגרט די בהמה!

באַאַרבעט און צוגעגרייט פֿון מירל שיינהויט-הירשאַן, לעאָנאַרד פּראָגער, נח מילער און רפֿאל פֿינקל.

Copyright © 2001 Noyekh Miller and Leonard Prager

All Rights Reserved